

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Riina Ahtola

” KAIKKI EI MEE IHAN SAMAN
MUOTIN
MUKAAN”

Kuntouttavan työtoiminnan asiakkaiden elämänhallinta
koronaviruksen
aikana

Sosiaali
2020

TIIVISTELMÄ

Tekijä	Riina Ahtola
Opinnäytetyön nimi	”Kaikki ei mee ihan saman muotin mukana” – Elämänhallinnan tilanne kuntouttavan työtoiminnan asiakkailla koronaviruksen aikana
Vuosi	2020
Kieli	suomi
Sivumäärä	57 + 2 liitettä
Ohjaaja	Heidi Blom

Tämän opinnäytetyön tarkoitus oli saada selville, mitä tulee huomioida äkillisesti keskeytyvän kuntouttavan työtoiminnan osalta. Tarkoituksena oli lisäksi selvittää, millaisia seurauksia koronaviruksen vuoksi keskeytynyt kuntouttavan työtoiminnan palvelu aiheuttaa asiakkaiden elämän- ja arjenhallintaan. Opinnäytetyön tavoitteena oli nostaa yleiseen keskusteluun kuntouttavan työtoiminnan palvelun merkitystä hauraassa elämäntilanteessa. Tavoitteena oli myös kuulla kuntouttavan työtoiminnan asiakkaiden näkemyksiä ja huolia äkillisesti keskeytyneen palvelun seurauksista.

Teoriaosuus koostui elämänhallinnasta ja kuntouttavasta työtoiminnasta. Tutkimus toteutettiin haastattelemalla kuntouttavan työtoiminnan asiakkaita. Opinnäytetyön tutkimusmenetelmänä sovellettiin kvalitatiivista tutkimusta. Teemahaastattelulla aineistoa kerättiin äänittämällä haastattelut ja litteroimalla ne tekstimuotoon, jolloin vuoropuhelu materiaalin kanssa yhä uudelleen oli mahdollista. Vastaajia tutkimuksessa oli kuusi.

Kuntouttavan työtoiminnan äkillisen keskeytymisen seuraukset näkyivät eri tavoin eri vastaajilla. Osalle vastaajista kuntouttavan työtoiminnan äkillisellä keskeytymisellä ei ollut vaikutusta lainkaan. Osalle vastaajista poikkeuksellinen tilanne aiheutti esimerkiksi taloudellisia haasteita, päivärytmin sekoittumista ja mielenterveyden kuormittumista. Muutama vastaaja koki toivottavana sen, että yhteydenpito asiakkaan ja työntekijän välillä säilytetään huolimatta siitä, että kuntouttava työtoiminta äkillisesti keskeytettiin. Tulosten perusteella voidaan päätellä, että vastaajien yksilölliset tilanteet määrittivät vahvasti sen, millaisia olivat kuntouttavan työtoiminnan äkillisen keskeytymisen seuraukset.

ABSTRACT

Author	Riina Ahtola
Title	Life Management of Clients in Rehabilitative Work during COVID-19 Pandemic
Year	2020
Language	Finnish
Pages	57 + 2 Appendices
Name of Supervisor	Heidi Blom

The purpose of this bachelor's thesis was to find out what things should be considered when the rehabilitative work interrupts suddenly. The study also aimed to find out how much the sudden interruption had an effect on the clients' life management. The aim was emphasize the significance of rehabilitative work in a fragile life situation and create discussion on the topic. The aim was also to hear the clients' opinions and worries about the sudden interruption in rehabilitative work and the consequences of the interruption.

The theoretical part dealt with the rehabilitative work and life management. The relationship between those two was explored by interviewing the clients of rehabilitative work. A qualitative research method was used in the bachelor's thesis. The material was collected by recording thematic interviews which were later transcribed, so a repeated interaction with the material was possible. There were six respondents in the study.

The consequences of sudden interruption in rehabilitative work were reflected differently with different respondents. Some respondents thought that the sudden interruption in rehabilitative work had no effect at all. For some respondents, the exceptional situation caused, for example, financial challenges, mixing the circadian rhythm and mental strain. A few respondents found it desirable that communication between the client and the employee is maintained even though rehabilitative work was interrupted suddenly. The results suggest that the individual situations of the respondents strongly determined what the consequences of a sudden interruption of rehabilitative work were.

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO	8
2	TUTKIMUKSEN TAVOITTEET JA TARKOITUS	10
	2.1 Työn tarkoitus	10
	2.2 Työn tavoite	10
	2.3 Alustavat tutkimuskysymykset	10
	2.4 Rajaukset.....	11
	2.5 Aikaisemmat tutkimukset	11
3	KUNTOUTTAVA TYÖTOIMINTA.....	14
	3.1 Kuntouttavan työtoiminnan sisältö	14
	3.2 Kuntouttavan työtoiminnan järjestäminen.....	15
	3.3 Aktivointisuunnitelma.....	16
	3.4 Kuntouttavan työtoiminnan rahoitus.....	18
	3.5 Kuntouttavan työtoiminnan lainsäädäntö	19
4	ELÄMÄNHALLINTA.....	23
	4.1 Elämönhallinnan määritelmä	23
	4.2 Elämönhallinnan muodostuminen.....	23
	4.3 Ulkoinen ja sisäinen kontrolli	24
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	26
	5.1 Kvalitatiivinen tutkimus.....	26
	5.2 Tutkimuksen kohde.....	28
	5.3 Aineiston kerääminen ja käsittely	30
	5.4 Aineiston analyysi.....	32
6	TUTKIMUKSEN TULOKSET.....	35
	6.1 Asiakkaiden tilanne ennen palvelun keskeytystä.....	35
	6.2 Äkillisen keskeytyksen seuraukset	36
	6.3 Ehdotukset arjen tukemiseen	38
	6.4 Kehittämissuhteukset.....	40

7	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	42
7.1	Tutkimuksen eettisyys	42
7.2	Tutkimuksen luotettavuus ja yleistettävyys	44
7.3	Johtopäätökset.....	45
7.4	Pohdinta	47
	LÄHTEET.....	53

LIITTEET

KUVIOLUETTELO

Kuvio 1. Vaasan kaupungin sosiaalityön ja perhepalveluiden organisaatiokaavio

Kuvio 2. Vaasan kaupungin kuntouttavan työtoiminnan asiakastilasto vuonna 2019

Kuvio 3. Asiakkaiden tilanteet kuntouttavan työtoiminnan suhteen ennen palvelun äkillistä keskeytymistä

Kuvio 4. Kuntouttavan työtoiminnan äkillisen keskeytymisen seuraukset vastaajien näkökulmasta

Kuvio 5. Vastaajien ehdotukset liittyen arjen tukemiseen pandemian aikana

Kuvio 6. Vastaajien kehittämissuhteet kuntouttavaan työtoimintaan

LIITELUETTELO**LIITE 1.** Saatekirje**LIITE 2.** Alustavat tutkimuskysymykset

1 JOHDANTO

Hallituksen tiedotustilaisuudessa 16.3.2020 esitettiin hallituksen linjaamat toimenpiteet, joiden tarkoituksena oli väestön suojaaminen sekä yhteiskunnan ja talouselämän toiminnan turvaaminen koronavirustilanteen hoitamiseksi. Toimenpiteitä esitettiin kaiken kaikkiaan 19, ja yksi niistä oli kuntouttavan työtoiminnan sulkeminen. Linjaukset olivat voimassa 13.4.2020 asti. (STM 2020 a.) Kuitenkin jo 8.4.2020 sosiaali- ja terveysministeriö kehotti kuntia jatkamaan kuntouttavan työtoiminnan järjestämistä, mutta vaihtoehtoisin toimintatavoin, kuten verkkovalmennuksena, etätehtävinä, yksilöohjeistuksena sekä toimintana työpaikoilla, joissa tartuntariskiä ei ole (STM 2020 c).

YLE (2020) julkaisi kesäkuussa 2020 Sami Kieksin ohjaaman viisijaksoisen dokumenttisarjan *Toimettomat*. Sarjassa seurattiin kahden kuukauden ajan viiden suomalaisnuoren elämää koronaviruksen aiheuttamissa poikkeusoloissa. Poikkeuksellinen tilanne herätti epätodellisuuden, helpotuksen ja yksinäisyyden tunteita. Taloudellinen ahdinko sekä mielenterveys- ja päihdeongelmat tulivat ilmi sarjan aikana. Lisäksi sarjassa otettiin kantaa poikkeustilanteen haitallisemmasta vaikutuksesta suomalaisten hyvinvointiin kuin itse koronavirus.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen eli THL:n (2019 e.) mukaan kuntouttava työtoiminta edistää asiakkaan mahdollisuuksia päästä työhön, koulutukseen tai työvoimapaalveluihin parantamalla asiakkaan elämänhallintaa ja toimintakykyä. Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos on luotettavaa tietoa tarjoava tutkimuslaitos, joka toimii terveys- ja hyvinvointialan päätöksenteon ja toiminnan tukena (THL 2020). Jatkossa käytän organisaatiosta lyhennettä THL.

Kuntouttavan työtoiminnan työtehtävät voivat olla selkeitä ja vastuullisia työtehtäviä. Osa kuntouttavan työtoiminnan asiakkaista totuttelee säännölliseen päivärytmiin ja ohjattuun toimintaan. Työtoimintapäivien pituus ja määrä arvioidaan asiakaiden yksilöllinen toimintakyky huomioon ottaen. Kun asiakkaan valmiudet paranevat, työtoimintapäivien määrää voidaan lisätä. (THL 2019 b.)

Vuoden 2020 alussa keskustelin Vaasan kaupungin sosiaaliohjaajan ja palvelukoordinaattorin kanssa kuntouttavan työtoiminnan opinnäytetyöstä. Aiheen kanssa aloitettu prosessi kuitenkin kariutui maaliskuussa, kun hallituksen antama linjaus kuntouttavan työtoiminnan sulkemisesta tuli voimaan. Siinä vaiheessa minulle ehdotettiin saman teeman käsittelyä hiukan eri näkökulmasta: palvelun äkillisen keskeytymisen seurauksista asiakkaan elämänhallintaan ja toimintakykyyn.

2 TUTKIMUKSEN TAVOITTEET JA TARKOITUS

Tässä kappaleessa esitän tämän opinnäytetyön tarkoituksen ja tavoitteen, alustavat tutkimuskysymykset sekä opinnäytetyön rajaukset.

2.1 Työn tarkoitus

Tämän opinnäytetyön tarkoitus on selvittää, mitä asioita tulee huomioida äkillisesti keskeytyvän kuntouttavan työtoiminnan osalta. Tutkimuksessa on lisäksi tarkoituksena selvittää, miten paljon kuntouttavan työtoiminnan äkillisellä keskeytymisellä on vaikutusta asiakkaiden elämän- ja arjenhallintaan. Elämänhallinnan haasteina asiakkailla voi olla esimerkiksi päihteet tai mielenterveysongelmat.

2.2 Työn tavoite

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on nostaa yleiseen keskusteluun kuntouttavan työtoiminnan palvelun merkitystä hauraassa elämäntilanteessa. Tavoitteena on myös kuulla kuntouttavan työtoiminnan asiakkaiden näkemyksiä ja huolia äkillisesti keskeytyneen palvelun seurauksista. Samalla asiakas voi peilata nykyistä tilannettaan siihen tilanteeseen, joka hänellä oli ennen kuntouttavan työtoiminnan keskeytymistä.

Esille voi tulla pelkoja tai huolenaiheita esimerkiksi taloudellisten asioiden tai arjenhallinnan suhteen. Tämä opinnäytetyö antaa mahdollisuuden kehittää kuntouttavaa työtoimintaa, jotta voidaan jatkossa estää tai vähentää kielteisiä vaikutuksia, joita voi äkillisistä toimenpiteistä seurata.

2.3 Alustavat tutkimuskysymykset

Pääasiallinen teema tutkimuksessa on *elämänhallinta*, jonka pohjalta tutkimuskysymykset muodostetaan. Tämän opinnäytetyön päätutkimuskysymys on ”Millaisia seurauksia asiakkaat kokevat kuntouttavan työtoiminnan palvelun äkillisestä keskeytymisestä?”

Seuraavassa listassa on tämän opinnäytetyön alustavat tutkimuskysymykset:

1. Millainen tilanne oli ennen kuntouttavan työtoiminnan äkillistä keskeytymistä?
2. Mitä seurauksia kuntouttavan työtoiminnan äkillisellä keskeytymisellä on?
3. Miten asiakkaiden arkea tulisi tukea pandemian aikana?
4. Miten kuntouttavaa työtoimintaa voisi kehittää?

2.4 Rajaukset

Tutkimukseen kutsutaan haastateltavaksi kahdeksan kuntouttavan työtoiminnan asiakasta, jotka ovat Vaasan kaupungin omissa yksiköissä kuntouttavassa työtoiminnassa. Vaasan kaupunki järjestää kuntouttavaa työtoimintaa yksilöpainotteisena, työpainotteisena ja ryhmämuotoisena. Valitsen tarkasteluun työpainotteisen kuntouttavan työtoiminnan asiakkaat, sillä siinä työtoiminnan muodossa työnäkökulma on jo selkeämpi, koska ollaan lähempänä työelämää. Tästä opinnäytetyöstä rajataan siis pois yksilöpainotteinen ja ryhmämuotoinen kuntouttava työtoiminta. Työpainotteisen kuntouttavan työtoiminnan asiakkaiden tuen intensiteetti on siis alhaisempi – jokaisessa työtoimintapaikassa asiakkaalle nimetään ohjaaja, mutta asiakas toteuttaa annettuja avustavia työtehtäviä jo itsenäisemmin. Vaasan kaupungin yksiköihin, joissa kuntouttava työtoiminta on työpainotteisempaa, kuuluvat esimerkiksi arkistot, kirjastot, päiväkodit, terveysasemat, ja palveluasumisen yksiköt.

2.5 Aikaisemmat tutkimukset

Aikaisempia tutkimuksia kuntouttavan työtoiminnan palvelun äkillisestä keskeyttämisestä ei ole tehty. Kuntouttavasta työtoiminnasta on sen sijaan tehty muita tutkimuksia, jotka käsittelevät eri teemaa kuin tämä opinnäytetyö. Ylemmän AMK-tason opinnäytetöitä kuntouttavasta työtoiminnasta on tehty melko paljon. Lisäksi kuntouttavan työtoiminnan palvelujärjestelmän rooliin ja työmarkkinoilta syrjäytyneisiin henkilöihin liittyen on tehty hankkeita, jotka sivuavat opinnäytetyön aihetta.

Katja Bergin (2019) opinnäytetyö *Asiakkaiden kokemuksia kuntouttavasta työtoiminnasta osallistumisen ja kehittämisen näkökulmista* pyrki selvittämään asiakkaiden kokemuksia kuntouttavasta työtoiminnasta, näkökulmina osallistuminen ja kehittäminen. Tulokset antoivat palveluntuottajalle tietoa siitä, millaisia näkemyksiä

asiakkailla oli osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksistaan palveluunsa liittyen. Lisäksi saatiin selville, miten asiakaskokemukset ja asiakkaiden mukaan ottaminen kehittämistyössä oli onnistuttu huomioimaan palvelutuottajan toiminnassa. Tarkoitus oli tuottaa palveluita, jotka vastaavat asiakkaiden tavoitteisiin ja tarpeisiin. Tulokset osoittivat, että suurin osa oli saanut kokemuksia osallistumisesta ja kehittämisestä. Asiakkailla oli vaikuttamismahdollisuuksia ohjautuessaan palveluun. He myös osallistuivat palvelunsa suunnitteluun ja toteutukseen henkilöstön kanssa.

Maarit Wirmanin opinnäytetyössä *Kuntouttavan työtoiminnan vaikutus pitkäaikais-työttömän työllistymisedellytyksien sekä elämänhallinnan parantamisessa* (2017) selvitettiin, millainen vaikutus kuntouttavalla työtoiminnalla on asiakkaan elämänhallintaan, työ- ja toimintakykyyn. Tuloksista selvisi, että kuntouttava työtoiminta tuki rutiinien ylläpitoa ja paransi päivärytmiä. Yhdeksän euron kulukorvaus helpotti taloudellista tilannetta. Lisäksi yksinäisyys väheni, asiakkaiden itseluottamus vahvistui ja he saivat työtoiminnasta sosiaalisia kontakteja ja onnistumisen kokemuksia. Asiakkaat eivät nähneet työllistymistä realistisena tulevaisuuden näkymänä, vaikka edellytykset työllistymiseen saivatkin vahvistusta.

Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen (2015) hankkeessa *Kohti kuntouttavampia työelämäpalveluita (KOPPI)* pyrittiin siihen, että kuntouttavan työtoiminnan roolia selkiytetään palvelujärjestelmässä ja että kuntouttavaan työtoimintaan kehitetään uusia toimintamalleja. Hankkeessa tähdättiin myös selkeyttämään prosesseja, jotka auttavat asiakkaita pääsemään hoitoon ja kuntoutukseen, sekä lisäämään asiakkaiden osallisuutta palveluiden kehittämisessä.

Askelia kohti työelämää -hankkeessa eli ASKEL-hankkeessa taas autettiin takaisin työelämään henkilöitä, jotka olivat syrjäytyneet työmarkkinoilta. Hankkeessa onnistuttiin kehittämään pitkäaikaistyöttömien, vammaisten ja vajaakuntoisten henkilöiden työllistymistä tukevia asiakaslähtöisiä palvelukokonaisuuksia. Lisäksi saatiin selville, mitkä ovat kriittisiä kohtia työllistymisprosessissa: miksi monet joko putoavat palveluiden parista tai jäävät palveluiden ja välityömarkkinoiden piiriin pääsemättä kuitenkaan työelämään. (THL 2011.)

Lisäksi Matilda Wrede-Jännti kertoo väitöskirjassaan *Pengarna eller livet? – En kvalitativ och longitudinell studie om långtidsarbetslösa unga i ett aktörsperspektiv* (2010) seurantatutkimuksestaan nuorista työttömistä. Tarkoituksena oli seurata 36 työtöntä nuorta kymmenen vuoden ajan ja selvittää, miten nuorten suhtautuminen palkkatyöhön ja työttömyyteen muuttuu vuosien varrella. Lisäksi tavoitteena oli ottaa selvää, miten he näkevät oman elämänsä ja kokevat työttömyyden yhteiskunnassa sekä miten yhteiskunnan tukitoimet ja vaatimukset vastaavat heidän toiveisiinsa ja todellisuuskäsityksiinsä. Tulokset osoittivat elämän moninaisuutta, sitä miten monin tavoin työelämä ja työttömyys voidaan ymmärtää sekä miten erot nuorten taustoissa ja heidän saamassaan tuessa voivat johtaa eroavaisuuksiin minäkuvisa ja näkemyksissä tulevaisuudesta, ammatinvalinnoista, palkkatyöstä ja aktiivointipolitiikasta.

Olesen, Butterworth, Leach, Kelaher ja Pirkis (2013) selvittivät tutkimuksessaan mielenterveyden vaikutusta työllistymiseen ja työttömyyteen. Tutkimuksessa havaittiin, että huonontuneella mielenterveydellä saattaa olla vaikutusta työttömäksi joutumiselle. Samalla huomattiin, että työttömyys voi myös aiheuttaa mielenterveyden heikkenemistä.

3 KUNTOUTTAVA TYÖTOIMINTA

Kuntouttava työtoiminta kuuluu sosiaalihuoltolain mukaisiin sosiaalipalveluihin, jonka tavoitteena on ehkäistä työttömyydestä johtuvia kielteisiä vaikutuksia asiakkaan toimintakyvyssä, voimistaa asiakkaan elämän- ja arjenhallintaa sekä työ- ja toimintakykyä ja lisäksi ehkäistä syrjäytymistä tarjoamalla tilaisuus päästä työtoimintaan ja muiden palveluiden piiriin (STM 2020 b). Kuntouttavan työtoiminnan järjestämisestä vastaa kunta. (THL 2019 c).

3.1 Kuntouttavan työtoiminnan sisältö

Kuntouttavaa työtoimintaa voidaan järjestää työtoimintana, ryhmätoimintana, yksilövalmennuksena tai toimintakyvyn arviointina. Kuntouttava työtoiminta voi sisältää selkeitä työtehtäviä tai totuttelua säännölliseen päivärytmiin ja ohjattuun toimintaan. (THL 2019 b.)

THL:n (2019 b) mukaan kuntouttavan työtoiminnan jakson on oltava pituudeltaan vähintään kolme kuukautta ja enintään 24 kuukautta. Työtoimintajaksoja voi olla monta peräkkäin. Työtoimintapäivän pituuden on oltava vähintään neljä ja enintään kahdeksan tuntia. Työtoimintapäiviä tulee olla vähintään yhtenä ja enintään neljänä päivänä viikossa. Viikoittainen kuntouttavan työtoiminnan tuntimäärä saa olla enintään 32 tuntia. Kestoa voidaan vaihdella kuntouttavan työtoiminnan jakson aikana. Työtoimintapäivien määrä voi olla aluksi alhaisempi, ja kun asiakkaan toimintakyky ja jaksaminen ovat hyvällä tasolla, on työtoiminnan päiviä mahdollista lisätä.

Taukojen pitäminen kuntouttavan työtoiminnan jakson aikana on mahdollista, vaikka lähtökohtana onkin, ettei niitä pidetä. Jos asiakas ilmoittaa taukopäivien tarpeesta, ne tulee huomioida jo silloin, kun työtoiminnan aloitusta suunnitellaan. Mikäli taukopäiviä aiheutuu kuntouttavan työtoiminnan järjestäjästä johtuvasta syystä, asiakkaalle on järjestettävä kyseessä olevalle ajanjaksolle toinen työtoimintapaikka. Vastaavanlainen tilanne on esimerkiksi silloin, kun kuntouttavan työtoiminnan paikka on kesälomien ajan kiinni. Loma-aikanakin kunnan on kuitenkin järjestettävä kuntouttavaa työtoimintaa. (THL 2019 b.)

Asiakas saa aloittaa kuntouttavassa työtoiminnassa sen jälkeen, kun aloituksesta on ilmoitettu työtoimintapaikan pääluottamusmiehelle. Työtoimintapaikan pääluottamusmies edustaa niitä työtoimintapaikana työntekijöitä, jotka työskentelevät asiakkaan kanssa. Hänen tehtävänä on seurata työtoimintaa ja huolehtia siitä, ettei työtoiminnalla korvata virka- tai työsuhteista työtä. Pääluottamusmiehelle ilmoitetaan ne tiedot, jotka kuntouttavan työtoiminnan seuraamisen kannalta ovat relevantteja: asiakkaan nimi, toiminnan sisältö, järjestämispaikka, päivittäinen ja viikoittainen kesto, aloittamisajankohta sekä jakson pituus. (THL 2019 b.)

THL (2019 b) kertoo kuntouttavan työtoiminnan seurannasta seuraavasti: Siinä vaiheessa, kun kuntouttavan työtoiminnan jakso on päättymässä, aktivointisuunnitelman laatineet henkilöt kokoontuvat uudelleen arvioimaan tavoitteiden toteutumista. Lisäksi tehdään päätös siitä, miten jatketaan jakson jälkeen. Suositeltavaa on tehdä arviointi jo ennen kuin jakso päättyy, jotta jatkosuunnitelmaa voidaan toteuttaa heti jakson päätyttyä. Mikäli asiakas on työtoiminnassa jaksolla, joka kestää yli kolme kuukautta, loppuarvioinnin lisäksi kannattaa toteuttaa väliarviointeja esimerkiksi kolmen kuukauden välein. Väliarvioinneilla mahdollistetaan keskustelu tavoitteiden, jakson keston tai aktivointisuunnitelman muuttamisesta tarpeen mukaan. Mikäli ilmenee, että asiakkaalla on ongelmia kuntouttavassa työtoiminnassa, on pidettävä arviointipalaveri, jossa aktivointisuunnitelmaa päivitetään. Asiakkaalle voidaan tarjota palveluja, jotka vastaavat paremmin tämän tilanteeseen ja tarpeisiin. Arviointia tehdessä on mahdollista myös sopia, että kuntouttava työtoiminta päättyy asiakkaan osalta. Päättymissyynä voi olla esimerkiksi se, että asiakas vastaanottaa työkokeilu-, työ- tai opiskelupaikan taikka jos katsotaan, että kuntouttavan työtoiminnan päättäminen on paras ratkaisu asiakasta ajatellen. (THL 2019 b.)

3.2 Kuntouttavan työtoiminnan järjestäminen

Kunta voi itse järjestää kuntouttavaa työtoimintaa esimerkiksi kunnan eri yksiköissä. Lisäksi kuntayhtymä, valtio, säätiö, yhdistys tai uskonnollinen yhteisö voi järjestää kuntouttavaa työtoimintaa. Kunta voi myös tehdä sopimuksen toisen kun-

nan, kuntayhtymän, rekisteröidyn yhdistyksen, rekisteröidyn säätiön, valtion viraston tai rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan kanssa kuntouttavan työtoiminnan järjestämisestä. (THL 2019 c.)

Kuntouttavan työtoiminnan järjestäminen yrityksessä tai sen hankkiminen yritykseltä ei ole sallittua. Työpanosta, jonka kuntouttavan työtoiminnan asiakkaat antavat, ei saa käyttää taloudellisen voiton tuottamiseen. Yritykset eivät myöskään saa hyödyntää kuntouttavaa työtoimintaa alihankintasopimuksen myötä. (THL 2019 c.)

Kuntouttavan työtoiminnan hankkimiseen sovelletaan hankintalakia; se on julkinen hankinta. Kunnan tehtävänä on kuntouttavan työtoiminnan laadun varmistaminen, sillä työtoiminnan laadun tulee olla samanlaista niin ulkopuolisen tahon kuin kunnan itse järjestämässä työtoiminnassa. Laatu voi näkyä jo alkuvaiheessa, kun kunta on hankkimassa kuntouttavaa työtoimintaa. Tarjouspyynnössä tulee ilmoittaa tärkeysjärjestyksessä perusteet, joilla hankinta tehdään. Pyyntöön on kirjattava myös, onko tarkoituksena hankkia tietty määrä palveluita vai onko kyseessä puitesopimus. Palveluntuottaja on vastuussa työtoiminnan järjestämisestä lakien ja säädösten mukaisesti, ja kunnan on valvottava, että sopimuksen ehtoja ja vaatimustasoa noudatetaan. (THL 2019 c.)

THL:n (2019 c) antaman tiedon mukaan kunnan on ilmoitettava kaikista kuntouttavan työtoiminnan asiakkaista TE-toimistolle. TE-toimistolle toimitetaan yksilöidyt aloitustiedot, joita se tarvitsee työvoimapolitiittisten lausuntojen antamiseksi ja valtion korvauksien maksamiseksi. Lisäksi TE-toimistolle ilmoitetaan ostopalvelusopimukset.

3.3 Aktivointisuunnitelma

Aktivointisuunnitelma tehdään pitkäaikaistyöttömille henkilöille (THL 2019 a). Työllistymistä edistävään monialaiseen yhteispalveluun ohjatulle asiakkaalle laaditaan aktivointisuunnitelman korvaava monialainen työllistymissuunnitelma (L2.3.2001/189). Asiakas, työ- ja elinkeinotoimisto ja kunta tekevät aktivointisuunnitelman yhdessä. Asiakkaan saadessa työttömyysetuutta, TE-toimisto aloittaa suunnittelun. Kun asiakas saa toimeentulotukea, kunta aloittaa suunnittelun. Mikäli

asiakas saa molempia etuuksia, työttömyysetuus on ensisijainen, jolloin TE-toimiston tulee aloittaa aktivointisuunnitelman tekeminen. (THL 2019 a.)

Asiakas ohjautuu kuntouttavaan työtoimintaan aina aktivointisuunnitelman kautta. Asiakkaan työ- ja toimintakyky sekä palvelutarve arvioidaan, ja niiden perusteella aktivointisuunnitelma tehdään. Arvion tekemisen apuna voidaan hyödyntää esimerkiksi terveydenhuollon ammattilaisen arviota. Asiakas voidaan ohjata kuntouttavaan työtoimintaan tai muuhun toimintakykyä edistävään toimintaan, mikäli hänen työ- ja toimintakykynsä eivät ole riittävällä tasolla TE-toimiston palveluihin nähden. TE-toimiston palvelujen tarjoamisen mahdollisuus on kuitenkin arvioitava ensimmäiseksi. (THL 2019 a.)

THL:n (2019 a) mukaan aktivointisuunnitelmaan tulee kirjata kuntouttavan työtoiminnan kuvaus ja toiminnan järjestämispaikka sekä kuntouttavan työtoiminnan päivittäinen ja viikoittainen kesto, jakson alkamisajankohta ja pituus. Suunnitelmaan kirjataan myös muut henkilölle tarjolla olevat sosiaalipalvelut sekä terveys- kuntoutus- ja koulutuspalvelut. Lisäksi kirjataan ajankohta, jolloin arvioidaan, millaisia vaikutuksia kuntouttavalla työtoiminnalla on ollut henkilön työllistymismahdollisuuksille ja päätetään jatkotoimista sekä suunnitelman uudistamisesta.

Aktivointisuunnitelma on määräaikainen suunnitelma, jonka kestosta asiakas, TE-toimisto ja kunta sopivat yhdessä. Palvelutarpeen muuttuessa aktivointisuunnitelma on tarkastettava. Sosiaalitoimi kantaa vastuun aktivointisuunnitelman tekemisestä, päivittämisestä sekä uudistamisesta, mikäli siihen kuuluu kuntouttava työtoiminta. Aktivointisuunnitelma keskeytyy sitten, kun asiakas saa töitä tai aloittaa päätoimiset opinnot. Päätöksen aktivointisuunnitelman keskeyttämisestä tekee TE-toimisto tai kunta, mutta asiakasta on myös kuultava ennen päätöksentekoa. Mikäli asiakas ei ole työllistynyt vakiintuneesti töiden tai opintojen päättyessä, jatketaan keskeytynyttä aktivointisuunnitelmaa asiakkaan ilmoittettua itsensä työttömäksi tai tämän hakiessa toimeentulotukea. (THL 2019 a.)

THL:n (2019 a) koosteen mukaan aktivointisuunnitelman laatineilla henkilöillä on oikeus saada ja luovuttaa välttämättömät tiedot, jotka koskevat asiakasta. Välttämättömillä tiedoilla tarkoitetaan tietoja ja arvioita, joilla on vaikutusta asiakkaan

työ- ja toimintakykyyn, elämäntilanteeseen ja työllistymispolkuun. Sosiaali- ja terveystoimella voi olla asiakasta koskevaa arkaluonteista tietoa, jonka käyttäminen aktivointisuunnitelman laatimisessa ei ole tarkoituksenmukaista. Kunta sekä TE-toimisto saavat luovuttaa asiakkaan tietoja vain asiakkaan luvalla henkilötietolakia noudattaen. Aktivointisuunnitelma tallennetaan kunnan sosiaalihuollon henkilökisteriin ja työ- ja elinkeinohallinnon asiakastietojärjestelmään. Asiakas saa itselleen aktivointisuunnitelmasta yhden kappaleen.

3.4 Kuntouttavan työtoiminnan rahoitus

Kunnat järjestävät kuntouttavaa työtoimintaa valtion rahoituksella. Valtio maksaa suoran korvauksen niiltä päiviltä, kun asiakas on ollut läsnä kuntouttavassa työtoiminnassa. Lisäksi valtio maksaa työtoiminnasta sosiaali- ja terveydenhuollon valtionosuuksien välityksellä. Kunnat osallistuvat kuntouttavan työtoiminnan järjestämisen kustannuksiin. (THL 2019 d.)

THL:n (2019 d) mukaan kuntouttavan työtoiminnan järjestämiseen tarkoitettua valtion korvausta haetaan KEHA-keskuksen hakulomakkeella. KEHA-keskuksella tarkoitetaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten sekä työ- ja elinkeinotoimistojen kehittämis- ja hallintokeskusta. Kunnan täytyy hakea valtionkorvausta, mikäli se on sopinut ulkopuolisen tahon kanssa kuntouttavan työtoiminnan järjestämisestä. Hakemuksen liitteenä toimitetaan jäljennös hankintapäätöksestä tai sopimuksesta.

Se TE-toimisto, jonka toiminta-alueeseen kunta kuuluu, myöntää valtion korvauksen. ELY-keskuksen kunnalle maksama korvaus on 10,09 euroa työtoimintapäivää ja asiakasta kohti. Korvauksen maksu suoritetaan aktivointisuunnitelman perusteella jälkikäteen päiviltä, joina asiakas on ollut kuntouttavassa työtoiminnassa. Korvaus maksetaan kuukausittain, mutta se voidaan maksaa myös pidemmältä ajanjaksolta, mikäli niin kunnan kanssa sovitaan. (THL 2019 d.)

Mikäli lain edellytykset eivät täyty kuntouttavassa työtoiminnassa, valtion korvaus voidaan lopettaa KEHA-keskuksen päätöksellä. Korvauspäätöksiin kunta voi hakea

muutosta hallinto-oikeudesta ja sen jälkeen korkeimmasta hallinto-oikeudesta. (THL 2019 d.)

3.5 Kuntouttavan työtoiminnan lainsäädäntö

Useat eri lait ohjaavat kuntouttavaa työtoimintaa: Sosiaalihuoltolaki (L1301/2014), Laki asiakkaan asemasta ja oikeuksista (L22.9.2000/812), Laki julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta (L28.12.2012/916), Työttömyysturvalaki (L30.12.2002/1290), Laki toimeentulotuesta (L30.12.1997/1412), Laki kotoutumisen edistämisestä (L30.12.2010/1386), Laki sosiaalihuollon ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtionavustuksesta (3.8.1992/733) sekä Laki työllistymistä edistävistä monialaisesta yhteispalvelusta (L1369/2014). Avaan lainsäädännön siltä osin, kun ne liittyvät kuntouttavaan työtoimintaan.

Lakia kuntouttavasta työtoiminnasta sovelletaan aktivointisuunnitelman laatimiseen ja kuntouttavan työtoiminnan järjestämiseen. Lisäksi lakia sovelletaan kuntouttavan työtoiminnan järjestämiseen henkilölle, joka on ohjattu monialaiseen yhteispalveluun ja jonka kanssa laaditaan monialainen työllistymissuunnitelma, joka korvaa aktivointisuunnitelman. (L2.3.2001/189.)

Sosiaalihuoltolain (L1301/2014) mukaan kuntien on järjestettävä tuen tarpeisiin vastaavat sosiaalipalvelut, joita on järjestettävä tueksi jokapäiväisestä elämästä selviytymiseen; asumiseen liittyvään tuen tarpeeseen; taloudellisen tuen tarpeeseen; sosiaalisen syrjäytymisen torjumiseksi ja osallisuuden edistämiseksi; lähisuhde- ja perheväkivallasta sekä muusta väkivallasta ja kaltoinkohtelusta aiheutuvaan tuen tarpeeseen; äkillisiin kriisitilanteisiin liittyvään tuen tarpeeseen; lapsen tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin tukemiseksi; päihteiden ongelmakäytöstä, mielen-terveysongelmasta sekä muusta sairaudesta, vammasta tai ikääntymisestä aiheutuvaan tuen tarpeeseen; muuhun fyysiseen, psyykkiseen, sosiaaliseen tai kognitiiviseen toimintakykyyn liittyvään tuen tarpeeseen; tuen tarpeessa olevien henkilöiden omaisten ja läheisten tukemiseksi. Kunnallisina sosiaalipalveluina järjestettäviin sosiaalipalveluihin kuuluu kuntouttava työtoiminta.

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista on säädetty tarkoituksena edistää asiakaslähtöisyyttä ja asiakassuhteen luottamuksellisuutta sekä asiakkaan oikeutta hyvään palveluun ja kohteluun sosiaalihuollossa. Lakia sovelletaan sekä viranomaisen että yksityisen järjestämään sosiaalihuoltoon, ellei sitä toisin säädetä tässä tai muussa laissa. (L22.9.2000/812.)

Laki julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta täsmentää, että Suomen valtio edistää työmarkkinoiden toimivuutta sekä työvoiman tarjontaa kuntien, työmarkkinajärjestöjen, yritysten ja muiden työnantajien sekä kansalaisten kanssa. Näin pyritään turvaamaan taloudellista kasvua, korkeaa työllisyyttä ja hyvinvointia. Julkinen työvoima- ja yrityspalvelu tarjoaa työnvälityspalveluita, tieto- ja neuvontapalveluita, osaamisen kehittämisspalveluita sekä yritystoiminnan käynnistämisen- ja kehittämispalveluita. Palveluun kuuluvat myös asiantuntija-arvioinnit henkilöasiakkaan palveluprosessia varten sekä tämän lain mukaiset tuet ja korvaukset. (L28.12.2012/916.)

Työttömyysturvalaissa sanotaan, että työttömän työnhakijan perustoimeentulo turvataan työttömyyspäivärahalla ja työmarkkinatuella työttömyyden aikana. Työmarkkinatukea saa työnhakija, joka ei ole ollut työmarkkinoilla vakiintuneesti tai on saanut työttömyyspäivärahaa enimmäisajan. Velvollisuutena on kuitenkin, että etuuden saaja hakee aktiivisesti työtä ja koulutusta, antaa työ- ja elinkeinotoimistolle ammatillista osaamistaan, työhistoriaansa, koulutustaan ja työkykyään koskevat tiedot ja selvitykset, toteuttaa työ- ja elinkeinotoimiston kanssa yhdessä laadittua työllistymissuunnitelmaa sekä tarvittaessa hakeutuu ja osallistuu työllistymistä edistäviin palveluihin ja toimenpiteisiin. (L30.12.2002/1290.) Kuntouttavassa työtoiminnassa ollessaan asiakkailla on oikeus työmarkkinatukeen (THL 2019 f).

Laki toimeentulotuesta (L30.12.1997/1412) sanoo, että toimeentulotuki kuuluu sosiaalihuollon viimesijaiseen taloudelliseen tukeen, ja sen tarkoitus on turvata henkilön ja perheen toimeentulo sekä edistää itsenäistä selviytymistä. Toimeentulotuki auttaa turvaamaan henkilön ja perheen välttämättömän toimeentulon. Kuntouttavan työtoiminnan asiakas saa kulukorvauksen suuruisen toimintarahana toteutunutta työ-

toimintapäivää kohti. Lisäksi osallistumisesta aiheutuvista matkakuluista maksetaan asiakkaalle toimeentulotukena matkakorvausta halvimman matkustustavan mukaisesti. Usein kuntouttavan työtoiminnan asiakkaat ovat myös perustoimeentulotuen saajia (THL 2019 f).

Laki kotoutumisen edistämisestä on tarkoitettu siihen, että voidaan tukea ja edistää kotoutumista ja maahanmuuttajan mahdollisuutta olla aktiivinen osallistuja suomalaisen yhteiskunnan toiminnassa. Lisäksi tarkoituksena on edistää tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta sekä myönteistä vuorovaikutusta eri väestöryhmien välillä. Kunnan, työ- ja elinkeinotoimiston sekä muiden viranomaisten tehtäviin kuuluu asianmukaisen ohjauksen ja neuvonnan antaminen kotoutumista edistävästä toimenpiteistä ja palveluista sekä työelämästä. (L30.12.2010/1386.) Kuntouttava työtoiminta on yksi niistä palveluista, jonka avulla maahanmuuttajille voidaan tarjota perustietoa suomalaisesta yhteiskunnasta ja tukea kotoutumiseen (Kotouttaminen.fi 2020).

Laki sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtionavustuksesta ohjaa seuraavasti:

”Kunnan tehtäviin kuuluu voimavarojen osoittaminen valtionosuuden perusteena olevaan sosiaali- ja terveydenhuoltoon. Kunta voi järjestää sosiaali- ja terveydenhuollolle kuuluvat tehtävät: 1) hoitamalla toiminnan itse; 2) sopimuksin yhdessä muun tai muiden kuntien kanssa; 3) olemalla jäsenenä toimintaa hoitavassa kuntayhtymässä; 4) hankkimalla palveluja valtiolta, toiselta kunnalta, kuntayhtymältä tai muulta julkiselta taikka yksityiseltä palvelujen tuottajalta; taikka 5) antamalla palvelunkäyttäjälle palvelusetelin, jolla kunta sitoutuu maksamaan palvelun käyttäjän kunnan hyväksymältä yksityiseltä palvelujen tuottajalta hankkimat palvelut kunnan päätöksellä asetettuun setelin arvoon asti.” (L3.8.1992/733.)

Laki työllistymistä edistävästä monialaisesta yhteispalvelusta ohjaa työllistymistä edistävästä monialaisesta yhteispalvelusta: on yhteistoimintamalli, jossa työ- ja elinkeinotoimisto, kunta ja Kansaneläkelaitos yhteistoimin arvioivat työttömien

palvelutarpeet, suunnittelevat työttömien työllistymisen kannalta tarkoituksenmukaiset palvelukokonaisuudet sekä vastaavat työttömien työllistymisprosessin etenemisestä ja seurannasta. Palvelun tavoitteena on työttömien työllistymisen edistäminen tarjoamalla heille heidän palvelutarpeensa mukaisia julkisia työvoimapalveluja sekä sosiaali- terveys- ja kuntoutuspalveluja. Palvelukokonaisuuden avulla pyritään edistämään työllistymistä, ja kuntouttava työtoiminta on usein osa tätä kokonaisuutta. (L1369/2014.)

4 ELÄMÄNHALLINTA

Tässä luvussa otan tarkasteluun elämönhallinnan määritelmän. Lisäksi avaan psykologian käsitteitä ulkoinen ja sisäinen kontrolli.

4.1 Elämönhallinnan määritelmä

Henkiset voimavarat, taito sopeutua muutoksiin, usko omiin kykyihin ja kyky nähdä elämä mielekkäänä ovat elämönhallintaa. Elämönhallintaan liittyy olennaisesti ihmisen tunne siitä, että hän itse ohjaa elämänsä suuntaa ja kykenee vaikuttamaan häntä koskeviin päätöksiin niin hyvin, kuin mahdollista. (Nettinappi 2020.)

Elämönhallintaa voidaan tarkastella kolmen Antonovskyn käsitteen kautta. *Ymmärrettävyys* tarkoittaa tunnetta siitä, että ihminen pystyy havaitsemaan ja ymmärtämään sisäiset voimavaransa ja vuorovaikutuksen sosiaalisen ympäristön kanssa, mikä tarkoittaa järjestykseen ja johdonmukaisuuteen pyrkivää asennoitumiskeinoa ja kykyä löytää ympäristön tapahtumista loogisia asiayhteyksiä. (Jaari 2007, 194.)

Hallitsevuus määritellään uskona siihen, että ihminen kykenee valjastamaan käytöön erilaisia voimavaroja erilaisissa haasteissa. Asioiden ja tapahtumien katsotaan olevan säädeltävissä ja että se on mahdollista toteuttaa itse tai jonkin muun tahon kautta. (Jaari 2007, 194.)

Elämän tarkoituksellisuudella tarkoitetaan tunnetta ja kokemusta siitä, miten mielekkääksi ja elämänarvoiseksi elämä koetaan, ja miksi. Kyseessä on olemassaolon peruskysymys, joka koskettaa jokaista ja antaa jokaiselle mahdollisuuden luoda oman elämäntarkoituksensa valinnoillaan. Ihminen osoittaa elämänsä tarkoituksellisuutta suuntautumalla itselle merkityksellisiin ja tärkeisiin tavoitteisiin ja käyttämällä voimavarojaan sitoumuksiin ja velvoitteisiin, jotka edistävät tavoitteisiin pääsyä. Valinnanvapaus ja vastuu voivat myös aiheuttaa ahdistusta. (Jaari 2007, 194.)

4.2 Elämönhallinnan muodostuminen

Keltikangas-Järvisen (2010, 15-16) mukaan elämönhallinta ja itsensä tunteminen kulkevat käsi kädessä. Elämänsä hallitsemiseksi ihmisen tulee tietää, mitkä hänen

toiveensa ja tavoitteensa ovat elämän suhteen. Ihmisen on myös ymmärrettävä perusteet arvoilleen ja sille, miksi hän on sellainen kuin on. Itsetuntemus voi auttaa ihmistä huomaamaan, että asiat ovat ihan hyvin. Sen sijaan ulkopuolelta tuleva, vääristynyt käsitys elämän paranemisesta itsensä muuttamisen myötä on harhaa.

Elämänhallinnan tarve on yksi ihmisen perustarpeista. Ihmisen suurimpiin turvatomuuden tunteen aiheuttajiin kuuluu ennakoimattomien ja hallitsemattomien vastoinkäymisten pelko, jonka ehkäisemiseksi hän tarvitsee tunteen siitä, että voi itse ratkaisullaan säädellä elämäänsä. (Keltikangas-Järvinen 2010, 27-28.) Elämänhallinta toimii voimavarana, joka auttaa selviämään stressiä aiheuttavista tilanteista, kiireestä, erilaisista haasteista ja vastoinkäymisistä (Jaari 2007, 193).

Aikuisella henkilöllä elämänhallinta on muodostunut pitkään monien kehityksen kriisikohtien kautta. Ihminen oppii huomaamaan, että elämäänsä voi ohjata itse, mikä on hänelle hyväksi. Havahtumisen tulisi kuitenkin johtaa vakaampaan persoonallisuuden muutokseen, mutta mikäli niin ei tapahdu, havahtumisen vaikutukset eivät ole pysyviä. Elämänhallinnan kehityspohjan puutteellisuus aiheuttaa sen, että ihmisen kohtaama pettymys muuttaa hallinnantunteen illuusioksi. Epäonnistumiset ja pettymykset kuuluvat elämäntulkintaan, mutta jos ihminen ylikorostaa omia vaikutusmahdollisuuksiaan, osoittavat vastoinkäymiset vääristyneesti hänen huonouttaan, mikä rasittaa itsetuntoa. (Keltikangas-Järvinen 2010, 33-34.)

4.3 Ulkoinen ja sisäinen kontrolli

Psykologia on luonut käsitteet *ulkoinen* ja *sisäinen kontrolli*, jotka kuvaavat elämänhallintaa ihmisen omana ominaisuutena, tapana tulkita syy ja seuraus -suhteita (Keltikangas-Järvinen 2010, 42). Ulkoisessa kontrollissa ihminen kykenee itse ohjaamaan elämäänsä ilman, että sen mukana tulee isoja yllätyksiä. Sisäisellä kontrollilla kuvataan ihmisen kykyä sopeutua vaikeisiin elämänvaiheisiin ja valmiuksia havaita, että kyseiset vaiheet kuuluvat elämäntulkintaan. (Jaari 2007, 194.)

Keltikangas-Järvinen (2010, 42-43) täsmentää, että ulkoisen kontrollin omaavalle ihmiselle tapahtuu asioita, joiden ympärillä on sattumia, muita ihmisiä tai tapahtu-

maketjuja, joihin hänellä ei ole vaikutusvaltaa. Hän ikään kuin ulkopuolisena tarkkailee omaa elämäänsä; onnistumiset johtuvat sattumasta tai hyvästä tuurista, epäonnistumiset taas huonosta. Hän joutuu muiden tekemän vääryyden kohteeksi, hänelle sattuu vastoinkäymisiä ja hän joutuu onnettomuuksiin. Ulkopuolelta tulee jatkuvasti erilaisia haasteita.

Sisäisen kontrollin omaava ihminen tuntee saavansa aikaan ne tapahtumat, jotka hänelle tapahtuu ja on tapahtumista vastuuntuntoinen. Hän kokee, että hänen ratkaisunsa vaikuttavat hänen elämäänsä. Lisäksi hän asettaa itselleen tavoitteita ja miettii, miten ne olisi mahdollista saavuttaa. Vahingot, joita hänelle harvoin sattuu, johtuvat huolimattomuudesta tai virhearviosta. Mikäli sisäisen kontrollin omaavalle henkilölle tulee tunne, että ulkopuoliset paineet kasvavat liian suuriksi, hän tekee muutoksen itsessään – joko tavoitteissaan tai toimintatavoissaan. Kaikki ihmisen tunteukset liittyen omaan toimintaan, tunteisiin ja kokemuksiin johtuvat omista päätöksistä ja ratkaisuista. (Keltikangas-Järvinen 2010, 43.)

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Tässä luvussa avaan opinnäytetyön tutkimusmenetelmää. Opinnäytetyön tutkimusmenetelmänä sovelletaan kvalitatiivista tutkimusta. Kerron myös enemmän tutkimuksen kohteesta, aineiston keräämisestä ja aineiston analyysistä.

5.1 Kvalitatiivinen tutkimus

Tutkimusta lähestytään kvalitatiivisella eli laadullisella tutkimusmenetelmällä. Kanasen (2010, 36) oppaassa tarkennetaan, että kvalitatiivisessa tutkimuksessa tyypillistä on yleisen tutkimuksen prosessikaavion seuraaminen. Tutkimus aloitetaan tutkimusongelmasta ja sen määrittämisestä, minkä seurauksena saadaan tutkimuskysymykset, joihin vastataan tutkimuksessa saadulla aineistolla. Prosessi voidaan kyllä vaiheistaa myös tutkimuksen suunnittelu-, tiedonkeruu-, analyysi- ja tulkintavaiheisiin. Kaavio toimii myös kvantitatiiviseen tutkimukseen, mutta tiedonkeruu-, analyysi- ja tulkintavaiheissa työkalut ja menetelmät ovat vaihtelevia.

Tutkimuksessa havainnoidaan ihmisten välistä ja sosiaalista merkity maailmaa. Merkityskokonaisuudet näkyvät ihmisistä lähtöisin olevina ja ihmiseen päätyvinä tapahtumina, esimerkiksi toimintana, ajatuksina, päämäärien asettamisina ja yhteiskunnan rakenteina. Menetelmän tavoitteena ovat ihmisen itsensä antamat kuvaukset kokemasta todellisuudestaan. Kuvaukset ilmentävät oletettavasti niitä asioita, joita ihminen pitää elämässään merkityksellisinä ja tärkeinä. (Vilka 2005, 97.)

Kun tutkimusta toteutetaan laadullisella tutkimusmenetelmällä, tulee vastata kysymykseen: mitä merkityksiä tutkimuksessa tutkitaan? Niinpä tutkijan tulee täsmentää, ollaanko tutkimassa kokemuksiin vai käsityksiin liittyviä merkityksiä. Käsityksen ja vastaavan kokemuksen välistä yhteyttä ei kuitenkaan välttämättä ole, johtuen siitä, että kokemus on joka kerta omakohtainen. Siksi käsityksissä on kyse enemmänkin yhteisön perinteisistä ja tyypillisistä tavoista ajatella yhteisössä. Tämä on tärkeää muistaa, kun asetetaan tutkimuksen tutkimusongelmaa ja tavoitteita. (Vilka 2005, 97-98.)

Vastaajan kokemukset eivät milloinkaan ole yksiselitteisesti ymmärrettävissä. Tutkija asettaa kysymykset oman kokemukseensa ja ymmärrykseensä perustuen. Niinpä tutkijan ja vastaajan näkökulmat pysyvät tutkimuksessa erillisinä, mikä saa aikaan tulkintaongelmia. (Vilka 2005, 98.)

Vilkan (2005, 98) mukaan tutkijan merkitysmaailman muutos ja tulkintaongelmat vaativat herkkyyttä ja kykyä asettaa kysymyksiä muotoon *miksi*. Tavoitteena on se, että tutkija miettisi valintoja tehdessään useampaa, kuin kahta vaihtoehtoa – merkitykset, laadut, maailmassa asiat ja ilmiöt eivät ole koskaan ainutlaatuisia.

Erityinen piirre laadullisen tutkimuksen kannalta on se, että kyseistä tutkimusmenetelmää hyödyntäessä ei tutkimuksen tavoitteena ole totuuden löytäminen. Tavoitteena on sen sijaan tutkimisen aikana muodostuneiden tulkintojen avulla näyttää vaikkapa ihmisen toiminnasta tai hänen tuottamistaan kulttuurituotteista jotain, joka on suoran havainnon tavoittamattomissa. Ihmisten kertomien kokemusten ja käsitysten avulla voidaan siis luoda johtolankoja ja vihjeitä, joiden avulla taas voidaan tehdä tulkintoja. Tulkinnasta voidaan hyötyä luomalla tutkimuksessa malleja, ohjeita, toimintaperiaatteita ja kuvauksia tutkimuksen alla olevasta asiasta. (Vilka 2005, 98.)

Aikomuksenani on tutkimuksen avulla selvittää kuntouttavan työtoiminnan asiakkaiden näkemyksiä siitä, mitä seurauksia palvelun äkillisellä keskeytymisellä oli heidän elämäänsä. Näin toteutuu laadullisen tutkimuksen tavoite siitä, että vastaajat antavat kuvaukset omasta, itse kokemasta todellisuudestaan. Kysymykset nostavat selvästi esille sen, mitä asioita vastaajina olevat henkilöt pitävät tärkeinä ja merkityksellisinä.

Tutkimuskysymykset asetetaan selkeästi koettuihin kokemuksiin viitaten. Halutaan tietää, millainen asiakkaan kokemus kuntouttavan työtoiminnan palvelusta on ollut. Toki haastattelukysymyksien edetessä tullaan lähemmäs nykyhetkeä, jolloin esille todennäköisesti tulee myös asiakkaan käsitys omasta tilanteesta juuri sillä hetkellä.

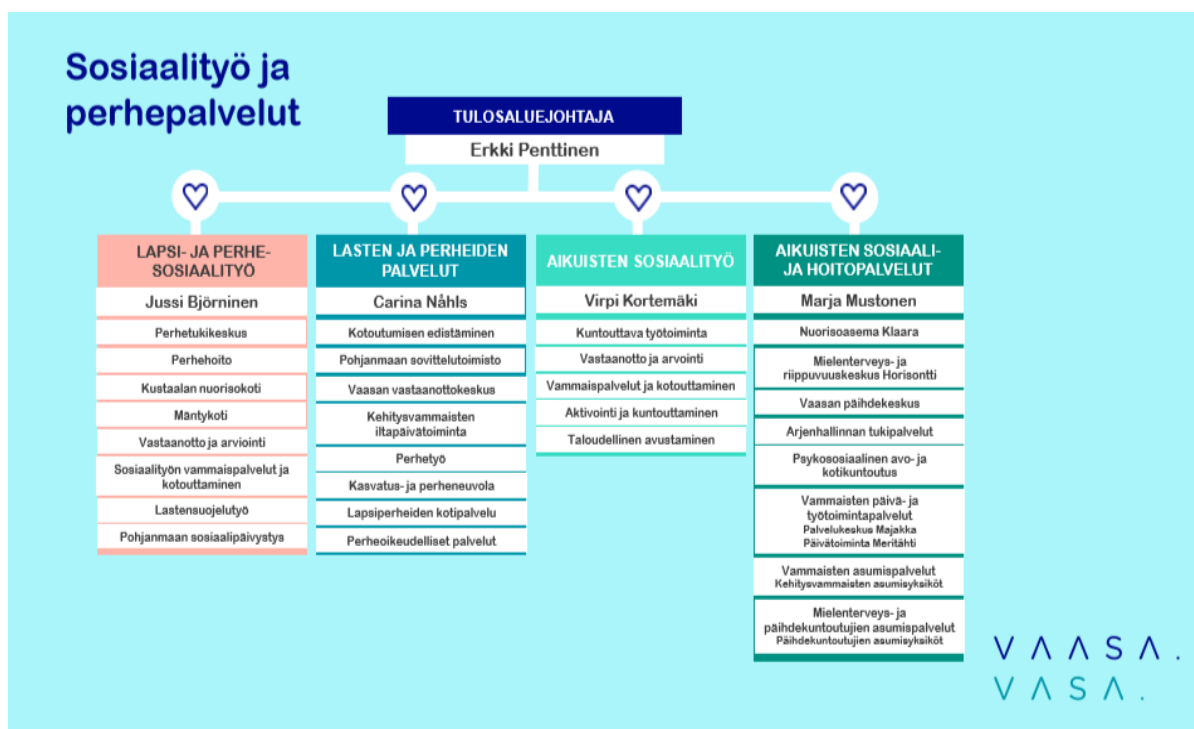
Tässä laadullisessa tutkimuksessa, jossa vastaukset perustuvat vastaajien omakoh-taisiin kokemuksiin, eivät ole yksiselitteisesti ymmärrettävissä, koska jokainen

asiakas ja jokainen elämäntilanne on ollut erilainen. Tämä voi aiheuttaa haasteita vastausten tulkitsemisessa. Lisähaasteita vastausten tulkinnalle aiheuttaa se, että tulkinnoille on olemassa useita vaihtoehtoja, koska henkilöiden antamat vastaukset omasta näkökannasta, omaan kokemukseen viitaten ovat jokainen vertaistaan vailla olevia.

Tutkimukseni tavoitteena ei ole totuuden löytäminen, vaan asiakkaiden kokemusten ja nykytilanteen selvittäminen sekä niiden avulla luotujen vihjeiden tulkitseminen. Tulkinnat voivat johtaa siihen, että saadaan kuvauksia kuntouttavasta työtoiminnasta sosiaalipalveluna.

5.2 Tutkimuksen kohde

Tämän opinnäytetyön toimeksiantajana toimii Vaasan kaupungin aikuissosiaalityö, joka kuuluu Vaasan kaupungin sosiaalityön ja perhepalveluiden organisaatiokaavioon. Sosiaalityön ja perhepalvelujen organisaatiokaaviossa esitellään neljä palvelu- aluetta: lapsi- ja perhesosiaalityö, lasten ja perheiden palvelut, aikuisten sosiaalityö sekä aikuisten sosiaali- ja hoitopalvelut. (Kuvio 1.) Sosiaalityön ja perhepalvelujen tehtävä on edesauttaa kaupungin asukkaiden toiveiden ja tarpeiden välittymistä elinympäristön ja asuinalueiden suunnittelusta vastaaville sekä tiedottaa etuuksista ja huolehtia, että asukkaat saavat tarpeenmukaista taloudellista apua ja sosiaalista tukea fyysisen ja psyykkisen hyvinvoinnin turvaamiseksi (Vaasan kaupunki 2020). Aikuisten sosiaalityön palvelualueeseen kuuluu kuntouttava työtoiminta, vastaanotto ja arviointi, vammaispalvelut ja kotouttaminen, aktivointi ja kuntouttaminen sekä taloudellinen avustaminen (Kuvio 1).

Kuvio 1. Vaasan kaupungin sosiaalityön ja perhepalveluiden organisaatiokaavio

Kuviossa 2 (Jormanainen 2020) esitellään Vaasan kaupungin v. 2019 tilastoja kuntouttavan työtoiminnan asiakkaista organisaation, iän ja sukupuolen mukaan. Organisaatioilla tarkoitetaan työtoimintapaikkoja, joissa toteutetaan kuntouttavaa työtoimintaa. Vuonna 2019 Vaasan kaupunki hankki kuntouttavan työtoiminnan palvelua pääsääntöisesti ostopalveluna. Vaasan kaupungin oman palvelun lisäksi hankki palvelua myös yhdistyksiltä (esim. SPR), säätiöiltä sekä kuntayhtymältä ja valtiolta. Vuoden 2019 tilaston mukaan Vaasan kaupungin kuntouttavan työtoiminnan palvelussa asiakkaita oli yhteensä 403 henkilöä. Vuoden aikana asiakkaista miehiä oli 260 ja naisia 143, eli reilusti yli puolet kokonaisasiakasmäärästä oli miehiä. Selvästi eniten kuntouttavan työtoiminnan asiakkaita yhteensä oli ikäluokassa, johon kuuluivat 41-vuotiaat ja sitä vanhemmat henkilöt (148). 17–24-vuotiaita oli yhteensä 83 henkilöä, 25–30-vuotiaita 78 henkilöä ja 31–40-vuotiaita 94 henkilöä.

Jormanainen, K. 17.4.2020
Kuntouttavan työtoiminnan asiakastilasto 01.01.2019-31.12.2019
Vaasan kaupunki

	Henkilöt	17-24-v.			25-30-v.			31-40-v.			41-v. ->		
		Yhteensä	Miehiä	Naisia	Yhteensä	Miehiä	Naisia	Yhteensä	Miehiä	Naisia	Yhteensä	Miehiä	Naisia
Yhteensä	403	83	54	29	78	55	23	94	61	33	148	90	58
Ostopalvelu	290	58	42	16	56	40	16	67	47	20	109	66	43
Kunta	97	25	13	12	19	13	6	23	15	8	30	12	18
Yhdistys	35	3	1	2	4	2	2	9	3	6	19	12	7
Srk tai muu usk. yhdyskunta	15	2	2		3	3		3	1	2	7	4	3
Säätiö	2	1		1							1		1
Kuntayhtymä	3				1	1		1	1		1	1	
Valtio	3	2	2					1		1			

Kuntouttavan työtoiminnan asiakkaat organisaation, iän ja sukupuolen mukaan.

Kuvio 2. Vaasan kaupungin kuntouttavan työtoiminnan asiakastilasto vuonna 2019

5.3 Aineiston kerääminen ja käsittely

Tutkimus koskee Vaasan kaupungin tarjoamaa kuntouttavan työtoiminnan palvelua ja niitä asiakkaita, joiden työtoiminta keskeytyi äkillisesti 18.3. alkaen. Vaasan kaupungin yksiköissä oli tutkimuksen alkamisvaiheessa työpainotteisessa kuntouttavassa työtoiminnassa 14 asiakasta, joiden joukossa oli sekä suomen- että ruotsinkielisiä asiakkaita. Heistä arvottiin kahdeksan asiakasta, joille kuntouttavan työtoiminnan ohjaajat soittivat ja pyysivät suullista lupaa siihen, että tutkija sai ottaa heihin yhteyttä. Tutkija otti asiakkaisiin yhteyttä sähköpostitse, ja lähetti saatekirjeen (Liite 1). Kahdeksaa ensimmäistä arvottua asiakasta ei tavoitettu, joten lopulta jouduttiin arpomaan uusia osallistujia. Arvonta suoritettiin yhä uudelleen sen jälkeen, kun aiemmassa arvonnassa nousseet asiakkaat joko jättivät vastaamatta tutkijan lähettämään sähköpostiin tai vastasivat, että eivät halua osallistua tutkimukseen. Arvonta toistettiin useamman kerran siten, että lopulta kaikkiin neljääntoista asiakkaaseen oltiin yhteydessä ja heistä kuusi halusi osallistua tutkimukseen. Tutkimus toteutettiin haastattelemalla asiakkaita kasvokkain.

Opinnäytetyön prosessin edetessä kuntouttavaan työtoimintaan palattiin takaisin asteittain. Asiakkailta oli kesäkuusta alkaen mahdollisuus palata kuntouttavaan työtoimintaan, mikäli olivat siihen halukkaita ja työtoimintaan palaamiseen ei liittynyt terveydellisiä riskejä. Näin ollen osa tutkimukseen vastaajista oli tauolla ja osa heistä oli palannut kuntouttavaan työtoimintaan.

Kun toteutetaan laadullista tutkimusmenetelmää, voidaan tutkimusaineistoa kerätä monin eri tavoin. Kaikki ihmisen tuottama materiaali kertoo jotain ihmisten kokeamista laaduista heidän elämänsä aikana. Tutkimusaineistoksi valikoituu usein ihmisten kokemukset haastattelun muodossa. (Vilka 2005, 101.)

Vilka (2005, 101) kertoo lähteisiinsä viitaten, että kaikissa haastattelutavoissa on joka kerta kysymys järjestelmällisestä tiedonkeruun muodosta, minkä vuoksi tulisi puhua tutkimushaastattelusta. Yksi laadullisen tutkimusmenetelmän tutkimushaastattelumuodoista on teemahaastattelu, jota omassa tutkimuksessani sovellan.

Teemahaastattelu on mahdollisesti yleisin tutkimushaastattelun muoto, jonka toinen nimitys on puolistrukturoitu haastattelu. Periaatteena tässä tutkimushaastattelun muodossa on se, että tutkimusongelmasta poimitaan keskeiset aiheet tai tema-alueet, joita olisi tarpeen käsitellä tutkimushaastattelussa tutkimusongelmaan vastaamiseksi. Sillä, missä järjestyksessä teemat käsitellään, ei ole merkitystä haastattelun aikana. Tärkein tavoite on, että vastaaja saa antaa oman vastauksensa kaikkiin teema-alueisiin. (Vilka 2005, 102.)

Teemahaastattelu on aineistonkeruumenetelmänä toimivin tässä tutkimuksessa. Tutkimuksessani keskeistä oli selvittää asiakkaiden kokemuksia kuntouttavasta työtoiminnasta sekä sen hetkinen tilanne niin työelämän kuin elämänhallinnankin osalta, kun palvelu on suljettuna. Asiakkaat antoivat vastauksia siihen, mitä seurouksia palvelun äkillisellä keskeytymisellä oli, millainen oli heidän tuen tarpeensa sillä hetkellä ja mitä toiveita heillä on tulevaisuuden suhteen.

5.4 Aineiston analyysi

Tässä tutkimuksessa kerättiin haastatteluaineistoa, mikä tarkoitti sitä, että nauhoitukset oli muutettava tekstimuotoon eli *litteroitava*. Litteroinnissa aineiston käsittely on työläs prosessi, mutta sen vahvuus on vuoropuhelun lisääminen tutkijan ja tutkimusaineiston välillä. Kyseisestä vuoropuhelusta hyödytään esimerkiksi silloin, kun tutkimuksen edistyessä tutkija määrittelee, millainen tulkinta on riittävä tutkimusongelman kannalta. Haastatteluaineiston litterointi yksinkertaistaa myös tutkimusaineiston analysointia, toisin sanoen tutkimusaineiston järjestelmällistä läpikäymistä, aineiston ryhmittelyä ja luokittelua. (Vilka 2005, 115.)

Tutkimuksen tavoite ja tutkimuksen lähestymistavat vaikuttavat paljon siihen, miten tarkasti litterointi kannattaa tehdä. Litteroinnin tulee vastata haastateltavien suullisia lausumia ja niitä merkityksiä, joita tutkittavat ovat itse asioille antaneet – niinpä haastateltavina olevien henkilöiden puhetta ei saa muuttaa tai muokata litteroinnissa. Haastatteluaineiston muuttaminen tekstimuotoon juuri niillä lausumilla, joita haastateltavat ovat antaneet, varmistavat tutkimuksen luottamuksellisuuden. Tutkimustekstissä onkin tultava ilmi se, miten hyvin litterointi seuraa haastateltavien puhetta. Mahdollista on myös tehdä päätelmiä suoraan tallenteista, mutta se on harvinaisempi tapa ja toimii silloin, kun haastateltavia on vain muutama ja haastattelut lyhyitä. (Vilka 2005, 115-116.)

Aineiston käsittely ja sen muuttaminen tekstimuotoon ei ole pelkän vuoropuhelun kirjoittamista, sillä litteroinnissa tulee käyttää myös litterointisymboleja. Tutkimustekstissä tulee myös käydä ilmi, mitä tutkimuksessa käytetyt litterointisymbolit ovat. (Vilka 2005, 117.)

Analyysitavat voidaan jäsentää karkeasti kahdella tavalla: *selittämiseen* ja *ymmärtämiseen*. Selittämiseen pyrkivä lähestymistapa hyödyntää yleensä tilastollista analyysia ja päätelmien tekoa, kun ymmärtämiseen pyrkivä lähestymistapa hyödyntää yleensä laadullista analyysia ja päätelmien tekoa. Analyysitavaksi valitaan sellainen, joka antaa vastauksen ongelmaan tai tutkimustehtävään parhaiten. Analyysi koetaan hankalaksi eritoten laadullisessa tutkimuksessa, koska valinnanvaraa on paljon eikä tiukkoja sääntöjä ole. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 224.)

Tutkimusaineiston käsittelyssä voidaan käyttää tilastollisia tekniikoita, mutta tavallisimpia menetelmiä ovat *teemoittelu*, tyypittely, sisällönerittely, diskurssianalyysi ja keskustelunanalyysi (Hirsjärvi ym. 2009, 224). Tähän tutkimukseen valitsin analyysin menetelmäksi teemoittelun.

Kun laadullisessa tutkimuksessa on kyse teemahaastattelun hyödyntämisestä tutkimusaineiston keräämiseksi, tavoitellaan ilmiön ymmärryksen saavuttamista. Kerättyyn aineistoon saadaan ratkaisu siten, että teemahaastattelun teemat on luotu kattavasti. Tutkimusaineistoa voi mahdollisesti olla paljonkin, mutta ratkaisu pitäisi myös tällöin löytyä, koska tutkijan pitäisi päättelyn avulla saada selville, mitä aineisto haluaa viestiä. Siksi aineistoa kannattaa käydä läpi useampaan otteeseen ja pohtia, mitä teksti haluaa kertoa ja mitä se tarkoittaa. (Kananen 2010, 60-61.)

Kananen (2010, 61) muistuttaa, että merkitykselliset asiat ovat vaikeasti havaittavissa, koska jokainen vastaajan antama lausuma pitää sisällään jonkin asian tai viestin, joka pitäisi selvittää. Tämä vaatii aineiston tiivistämistä, jotta ylimääräinen aineisto saadaan pois tutkimusaineistosta. Tutkimusteksti kutistetaan sanoihin, joista käy ilmi, mitä lause tai vaikkapa kappale pitää sisällään.

Koska sovelsin teemahaastattelua tutkimuksen toteutuksessa, muutin haastatteluaineiston tekstimuotoon, jotta sitä voi analysoida. Ja jotta tutkimukseni tavoite täytyisi ja tulos olisi mahdollisimman luotettava, muutin haastatteluaineiston tekstimuotoon litteroinnin avulla. Samalla tutkimusaineiston läpikäymisestä, ryhmitte-lystä ja luokittelusta tuli helpompaa.

Litteroinnin hyödyntäminen ja tutkimusaineiston analysoiminen tekstimuodossa mahdollistivat sen, että pystyin käymään vuoropuhelua asiakkaiden antamien lausumien kanssa, ja palaamaan niihin useammankin kerran. Aineiston läpi käyminen yhä uudelleen auttoi löytämään merkityksiä ja ratkaisuja asioille, joita haluttiin ja oli tärkeää saada tietoon. Jonkin verran oli tarpeen tiivistää tekstiä, jotta ratkaisuja voitiin löytää ylimääräisen aineiston keskeltä.

Tutkimusaineistosta voitiin nostaa tiettyjä teemoja esiin, jotka vastaavat tutkimusongelmaan. Haastateltavat henkilöt saivat myös tutkimuksessa mahdollisuuden

tuoda esille niitä teemoja ja osa-alueita, jotka koetaan merkityksellisiksi kuntouttavassa työtoiminnassa, koulutuksessa ja työelämässä sekä elämänhallinnassa.

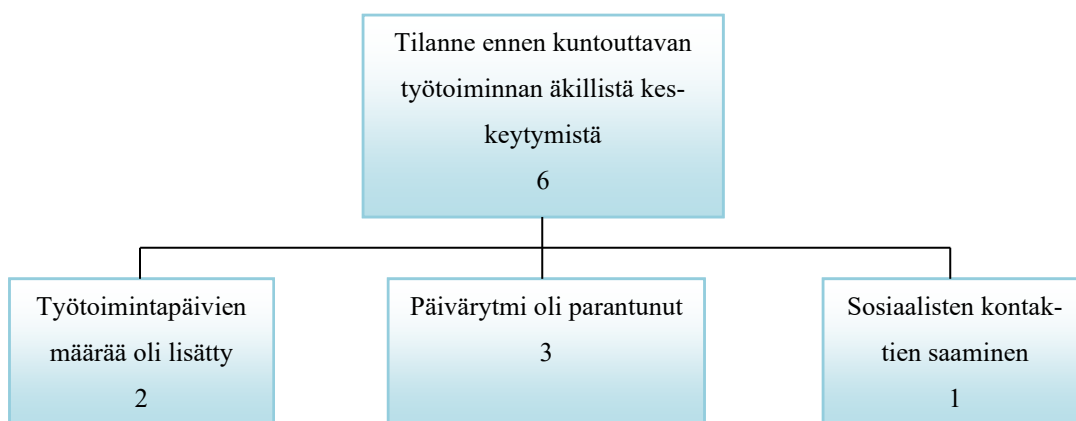
6 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Tutkimuksessa haastateltiin asiakkaita, jotka olivat kuntouttavassa työtoiminnassa Vaasan kaupungin yksiköissä. Haastatteluihin osallistui yhteensä kuusi henkilöä. Heistä viisi oli suomenkielisiä ja yksi ruotsinkielinen. Kyseiset henkilöt arvottiin ensin neljäntoista asiakkaan joukosta, minkä jälkeen heidän mielenkiintonsa opinäytetyötä kohtaan selvitettiin. Tutkimushaastattelun muodoista sovellettiin teema-haastattelua. Haastattelukysymykset ovat liitettynä opinäytetyön loppuun (Liite 2).

Kvalitatiivisten, eli avoimien kysymysten, vastaukset analysoitiin aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla. Kysymysten vastaukset teemoitettiin niiden tulkitsemisen selkeyttämiseksi ja teemat, joita nousi esille haastatteluihin osallistuneiden vastauksista, merkittiin kursivoiden. Jokaisesta teemasta koostettiin kaavio, jonka avulla hahmotettiin teemojen jakautumista kysymyksen pohjalta. Tutkimustuloksiin valikoitui myös sitaatteja, jotka antavat tutkimustuloksiin syvyyttä ja inhimillisyyttä.

6.1 Asiakkaiden tilanne ennen palvelun keskeytystä

Asiakkailta kysyttiin heidän tilannettaan kuntouttavan työtoiminnan suhteen ennen palvelun äkillistä keskeytymistä. Tarkoituksena oli saada yleinen käsitys siitä, millainen näkemys asiakkailla oli tilanteestaan, ennen kuin kuntouttava työtoiminta äkillisesti keskeytyi. Yksilöllisten tilanteiden ja näkemysten seurauksena havaittiin teemoihin jakamisen haastavuus, joten vastauksista poimittiin teemoitettavissa olevana tekijänä kokemus siitä, millä tavoin kuntouttava työtoiminta oli vienyt asiakasta eteenpäin. Ilmaisuja nimettiin yhteensä 6. (Kuvio 3.)

Kuvio 3. Asiakkaiden tilanteet kuntouttavan työtoiminnan suhteen ennen palvelun äkillistä keskeytymistä (ilmaisut).

Työtoimintapäivien määrää oli lisätty. Kaksi asiakasta vastasi, että työtoimintapäivien määrää oli juuri lisätty.

”Olinko mä justiin kerinny alottaa sen kolme päivää et mä olin eka alottanu yhellä päivällä.”

Päivärytmi oli parantunut. Suurin osa asiakkaista kertoi kuntouttavan työtoiminnan auttaneen päivärytmin säännöllistämässä.

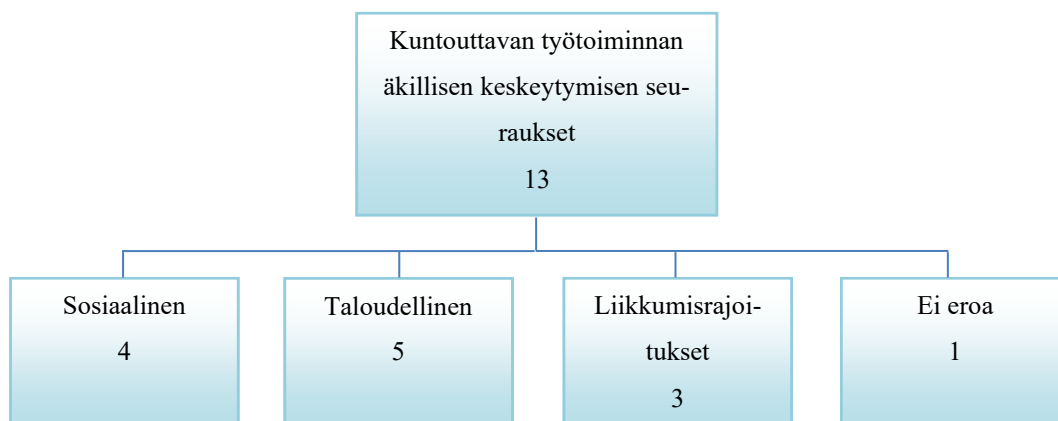
”Mä olin saanu päivärytmi paremaan järjestykseen ja näin että mä olin ruvennu pääsemään just myös mukaan siihen mun työpaikkaan.”

Sosiaalisten kontaktien saaminen. Yksi asiakas kertoi kuntouttavan työtoiminnan lisänneen sosiaalisten kontaktien saamista.

”...mycket social kontakt, förstås.”

6.2 Äkillisen keskeytyksen seuraukset

Toisessa kysymyksessä asiakkailta kysyttiin, mitä seurauksia kuntouttavan työtoiminnan äkillisellä keskeytyksellä oli. Tarkoitus oli nostaa esille heidän kokemuksiaan siitä, millä tavalla palvelun äkillinen keskeytyminen näkyi heidän arjessaan. Tarkennuksena asiakkaille annettiin esimerkeiksi sosiaalinen ja taloudellinen näkökulma sekä liikkumisrajoitusten seuraukset arkeen. Ilmaisuja nimettiin yhteensä 13. (Kuvio 4.)

Kuvio 4. Kuntouttavan työtoiminnan äkillisen keskeytymisen seuraukset asiakkaiden näkökulmasta (ilmaisut).

Sosiaalinen. Neljä asiakasta kertoi kuntouttavan työtoiminnan keskeytymisellä olleen sosiaalisia seurauksia, jotka näkyivät esimerkiksi siten, että kavereita ja tuttavita ei uskaltanut heti tavata. Toisaalta vastauksissa tuli myös esille, että poikkeuksellinen tilanne aiheutti voimattomuutta siihen nähden, ettei jaksanut tavata muita ihmisiä.

”Tietenkihän se rajottu jonkun verran aluks, ainaki ne muutamat viikot siinä jonka jälkeen sitte kuitenkin rohkastu siihen että pysty tapaamaan ulkoloissa.”

”No kavereit tuli nähtyy vähemmän.”

”Kyllä se jonku verran rajoittaa sitä ku ei saa nähdä toisia välttämättä.”

”Kyllä se aluks vähän rajoitti... Ei oikeen jaksanu sillee sosialisoida kenenkää kanssa eikä halunnu.”

Taloudellinen. Asiakkaat nostivat esille taloudelliset haasteet, joita kuntouttavan työtoiminnan äkillinen keskeyttäminen aiheutti. Pääasiassa asiakkaat kertoivat yhdeksän euron kulukorvauksen jääneen pois maksusta työtoiminnan keskeytymisen vuoksi. Joillakin kuntouttavan työtoiminnan äkillisen keskeytymisen ja työtoimintapäivien toteutumattomuuden vuoksi matkakorvaukset jäivät pois. Tulojen pieneminen aiheutti myös sitä, että omaisuutta joutui myymään. Toisaalta vastauksissa mainittiin myös, että pienillä tuloilla on tottunut elämään.

” Sit on tottakai joutunu käytännössä myymään kaiken ylimääräsen mistä vaan ilkee luopua... Jokka ois tietenki voinu myydä joskus muulloin paremmalla ajalla ja hankkia jotain mukavaa niillä.”

”Totta kai se näky myös vähä palkassa et se pieneni sitte heti.”

”... se yhdeksän euroa jää pois siitä kokonaan.”

”...alltid haft liten ekonomi.”

Liikkumisrajoitukset. Asiakkaiden vastauksista kävi ilmi jonkin verran kokemuksia siitä, että suunnitelmat esimerkiksi terveydenhuollon palveluiden suhteen jäivät keskeneräisiksi. Myös henkilökohtaisia suunnitelmia tulevalle vuodelle oli ehditty pohtia. Osa asiakkaista kertoi myös, että omaa toimintaa tuli miettineeksi tarkkaan, jotta noudattaisi koronavirukseen liittyviä suosituksia.

”Siinä olis pitäny olla hammaslääkäri...”

”...mietittynä oli ja sitten noin tapahtui.”

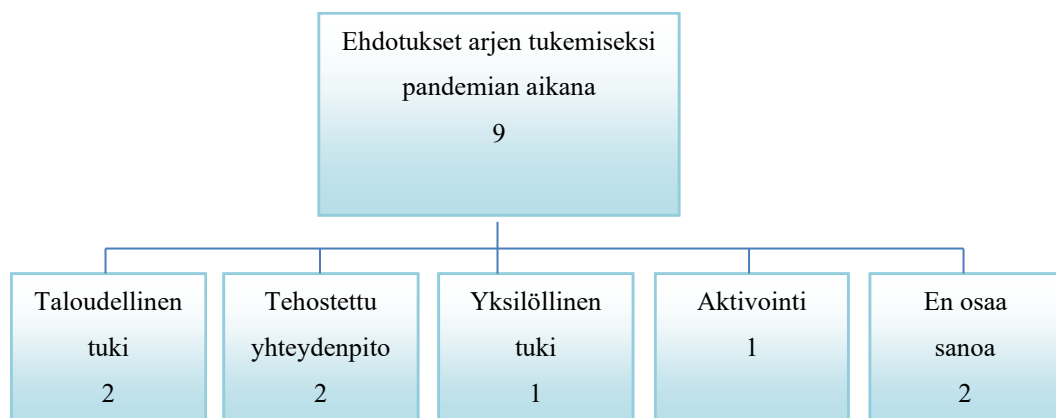
”...välillä ku saattaa mennä iteksee tonne kaupungille vaikka iha muute vaa nii just sillee että ei saanu mennä ni.”

Ei eroa. Vastauksissa tuli ilmi myös kokemus siitä, että kuntouttavan työtoiminnan äkillisellä keskeytymisellä ei ollut mitään seurauksia.

”För mig det var ingen skillnad.”

6.3 Ehdotukset arjen tukemiseen

Asiakkailta kysyttiin, miten asiakkaiden arkea tulisi tukea pandemian aikana. Kysymys antoi asiakkaille mahdollisuuden kertoa omien kokemusten perusteella, missä asioissa olisi kaivannut tukea. Tarkoitus oli nostaa esille teemoja, jotka nähtiin tärkeinä tilanteessa, kun kuntouttava työtoiminta oli äkillisesti keskeytetty. Ilmaisuja nimettiin 9. (Kuvio 5.)

Kuvio 5. Asiakkaiden ehdotukset liittyen arjen tukemiseen pandemian aikana (ilmaisut).

Taloudellinen tuki. Vastauksissa mainittiin ehdotuksia taloudellisen toimeentulon turvaamisen edistämiseksi.

”...kaikki haluaa taloudellisesti tukea.”

”...ehkä tot taloudellista puolta vois jollain taval tukea...”

Tehostettu yhteydenpito. Vastauksissa otettiin esille työntekijän ja asiakkaan välisen yhteydenpidon merkitys. Asiakkaat huomioivat vastauksissaan poikkeusajan suositukset liikkumisen rajoittamisesta antamalla konkreettisia ehdotuksia yhteydenpidon ylläpitämiseksi ja lisäämiseksi.

”...voisko siinä olla sitte jonkun näköstä tehostettua yhteydenpitoa.”

”...vois jotenki järjestää netin kautta jotain yhteisöllisyysjuttuja...”

”Kokis ettei oo kuitenkaa ihan niin yksin et jos on vaikka yksinäinen ihminen ni tai sellanen helposti syrjäytyvä.”

Yksilöllinen tuki. Vastauksissa huomioitiin se, että kuntouttavan työtoiminnan äkillisen keskeytymisen seuraukset näkyvät eri ihmisillä eri tavoin. Sen vuoksi nähtiin tärkeänä, että kiinnitettäisiin huomiota yksilöllisiin seikkoihin ja haasteisiin, joita ihmisellä on.

”...se asiakkaan tilanne ja niinku henkilökohtaisella tai sillee... ne syyt mikse ne on siinä kuntouttavassa mukana, ettei kaikki mee ihan saman muotin mukana.”

Aktivointi. Eräänä ehdotuksena vastauksissa nousi asiakkaiden aktivointi siitä huolimatta, että kuntouttava työtoiminta on äkillisesti keskeytynyt. Toiveissa oli, että asiakkaiden aktivointi tapahtuisi etäyhteydellä ja tehtäviä antamalla.

”Jonkun näkönen aktivointi siihen et oli se sitte jonku videopuhelun kautta tai että jotain tekee päivän aikana mutta että olis jotain mitä pitää tehdä.”

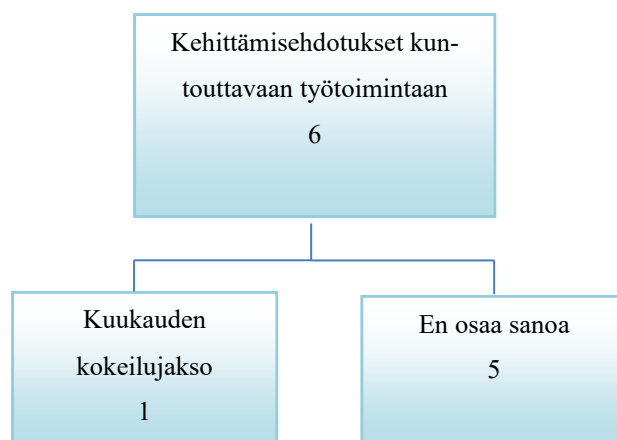
En osaa sanoa. Kaksi vastaajaa ei osannut sanoa, miten asiakkaiden arkea voisi tukea pandemian ja äkillisesti keskeytyneen kuntouttavan työtoiminnan aikana. Erääksi syyksi nimettiin se, että arki ei juurikaan tuntunut muuttuneen pandemiasta huolimatta, ja siihen oltiin tyytyväisiä.

”Jag har inte svar på det.”

”...emmä oikee ees huomaa et on mikää koronatilanne ku ei muutenkaa nii paljoo oo ihmisten kans...”

6.4 Kehittämisehdotukset

Viimeisenä kysymyksenä asiakkailta kysyttiin, miten he kehittäisivät kuntouttavan työtoiminnan palvelua. Tarkoituksena oli saada selville asiakkaiden näkemys saamastaan palvelusta ja heidän ideoitaan, joilla kuntouttavaa työtoimintaa voitaisiin kehittää edelleen. Ilmaisuja nimettiin 6. (Kuvio 6.)

Kuvio 6. Asiakkaiden kehittämisehdotukset kuntouttavaan työtoimintaan (ilmaisu).

Kuukauden kokeilujakso. Vastauksissa ehdotettiin, että kuntouttavan työtoiminnan jakson pituus olisi vähintään yksi kuukausi. Ehdotuksessa viitattiin nykyiseen kuntouttavan työtoiminnan jakson minimikeston eli kolmeen kuukauteen (ks. luku 3.1). Vastauksista pystyi päättämään, että lyhyempi kuntouttavan työtoiminnan

jakson minimipituus madaltaisi kynnystä kokeilla uutta työtoimintapaikkaa, mikäli ei ole varma sen valinnasta.

”...voisin kuvitella et joitakin se innostais ehkä enemmän kokeilemaan, että ei joudu kolmee kuukautta suoraan niinku lupautumaan. Ois matalampi kynnys lähtee kokeilemaan uusia paikkoja.”

En osaa sanoa. Selvä enemmistö asiakkaista ei osannut sanoa, miten kehittäisi kuntouttavaa työtoimintaa. Moni asiakkaista perusteli vastaustaan sillä, että on ollut palveluun tyytyväinen.

”Ei tuu mitään mieleen.”

”En mä tiedä oikeen mitään tossa mitä vois tehdä muuta.”

”Mulla on ainaki ollu tosi hyviä työntekijöitä täällä että ei oo ollu mitään valittamista niiden suhteen.”

”...flickorna som jag har haft med på social, har gjort bra arbete.”

”...ei oo oikeestaa mitää negatiivist sanottavaa.”

7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tässä luvussa arvioidaan tämän tutkimuksen eettisyyttä, luotettavuutta sekä yleistettävyyttä. Lisäksi tässä luvussa esitellään ne pääkohdat, jotka nousivat opinnäytetyötä työstäessä esille.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, mitkä asiat tulee ottaa huomioon, kun kuntouttava työtoiminta keskeytyy äkillisesti. Lisäksi tutkimuksen tarkoitus oli saada selville, miten paljon kuntouttavan työtoiminnan äkillinen keskeytyminen näkyi asiakkaiden elämän- ja arjenhallinnassa. Opinnäytetyön tavoitteena oli nostaa yleiseen keskusteluun kuntouttavan työtoiminnan palvelun merkitys hauraassa elämäntilanteessa. Tavoitteena oli myös antaa kuntouttavan työtoiminnan asiakkaille mahdollisuus kertoa heidän näkemyksistään ja huolistaan äkillisesti keskeytyneen palvelun suhteen.

Tämän opinnäytetyön päätutkimuskysymys oli ”Millaisia seurauksia asiakkaat kokevat kuntouttavan työtoiminnan palvelun äkillisestä keskeytymisestä?” Alatutkimuskysymykset olivat: 1) Millainen tilanteesi oli ennen kuntouttavan työtoiminnan äkillistä keskeytymistä; 2) Mitä seurauksia kuntouttavan työtoiminnan äkillisellä keskeytymisellä on; 3) Miten asiakkaiden arkea tulisi tukea pandemian aikana; sekä 4) Miten kehittäisit kuntouttavaa työtoimintaa.

7.1 Tutkimuksen eettisyys

Tutkimuksen suorittaminen on toteutettava hyvän tieteellisen käytännön edellyttämällä tavalla, jotta tutkimus on eettisesti hyväksyttävä, luotettava ja tuloksiltaan uskottava. Jokainen tutkija ja tutkimusryhmän jäsen on vastuussa hyvän tieteellisen käytännön noudattamisesta. Yliopistot ja ammattikorkeakoulut ovat veloitettu huolehtimaan siitä, että hyvää tieteellistä käytäntöä ja tutkimusetiikkaa opetetaan osana perus- ja jatkokoulutusta. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6-7.)

Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet koskevat hyvää tieteellistä käytäntöä. Seuraavat yleiset eettiset periaatteet ohjaavat tutkijaa: 1) tutkija kunnioittaa tutkimukseen osallistuvien henkilöiden ihmisarvoa ja itsemääräämisoikeutta;

2) tutkija kunnioittaa aineellista ja aineetonta kulttuuriperintöä sekä luonnon monimuotoisuutta; sekä 3) tutkija toteuttaa tutkimuksensa niin, että siitä ei aiheudu tutkimukseen osallistuville ihmisille, yhteisöille tai muille tutkimuskohteille riskejä, vahinkoja tai haittoja. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019, 7.)

Tutkimuksen alkuvaiheessa päätetään, mitä tutkimusmateriaalilla tehdään, kun tutkimus on päättynyt. Hyvän tieteellisen tutkimuksen ja tutkimuseetiikan ohjeita noudattaen kaikki äänitetty ja analysoitu materiaali hävitetään. Toisaalta tutkijalla tulee olla arkistoitua aineistoa tutkimusmateriaalista, jotta voi todistaa tutkimuksen fak-taperustan ja jotta joku ulkopuolinen voisi tarkistaa itse lopputulokset. Päätökset tutkimusmateriaalin arkistoinnista tulee dokumentoida. (Mäkinen 2006, 81.) Omassa tutkimuksessani äänitetyt haastattelut litteroitiin. Litteroitu teksti arkistoi-tiin tutkimusmateriaalina, mutta äänitteet tuhottiin.

Haastatteluissa piilee useita eettisiä ongelmia. Vastauksien luotettavuuden varmis-taminen voi olla haasteellista. Haastateltavien henkilöiden huomioiminen on tär-keää, mutta miten se toteutetaan, entä miten heidät valitaan? Tässä tutkimuksessa kaikki haastattelut nauhoitettiin, mikä oli myöskin eettinen ongelma. (Mäkinen 2006, 92.)

Eräs eettinen ongelma tässä tutkimuksessa oli se, että tutkija on työskennellyt kun-touttavan työtoiminnan ohjaajana Vaasan kaupungilla, ja oli mahdollista, että haas-tatteluun voi saapua tutkijan oma asiakas. Tärkeää oli tunnistaa ennakkokäsityksiin tai oletuksiin liittyvät riskit. Toisaalta tutkijalla on kokemusta kuntouttavan työtoi-minnan ohjaajan työstä, mikä oli eduksi haastatteluvaiheessa – haastattelu oli tutki-jalle helpompaa ja luontevampaa. Mikäli haastatteluun tuli tutkijan oma asiakas, tutkija huomioi myös asiakkaan näkökulman tilanteeseen ja täsmensi, että haastat-telun ajan tutkija oli tutkijan eikä työntekijän roolissa. Työntekijänä oman asiak-kaan kohtaaminen on usein tuttavallisempi kuin tutkijana.

Mäkisen (2006, 95) mukaan on tärkeää muistaa, että haastateltavalla henkilöllä tu-lee olla mahdollisuus keskeyttää haastattelu niin halutessaan, ja hän voi ylipäätään kieltäytyä osallistumisesta, vaikka etukäteen olisikin antanut suostumuksensa. Haastateltava ei voi ennakolta tietää, miten haastattelu etenee. Haastattelun aikana

henkilö voi huomata, että jotkut kysymykset ovat liian henkilökohtaisia. Siksi haastatteluun jatkamiseen painostamista ei saa milloinkaan tehdä.

On myös mahdollista, että haastateltava itse paljastaa haastattelijalle arkaluontoisia asioita. Mikäli haastateltaville on luvattu käsiteltävien asioiden luottamuksellisuus, haastattelija ei voi paljastaa dataansa niin, että ulkopuolinen henkilö pääsisi rikkomaan haastateltavien anonymiteettisuojaan. (Mäkinen 2006, 96.)

Kolmas ongelma haastatteluissa on se, miten vapaasti vastaajan annetaan kertoa aiheista, jotka ovat tutkinnan alla. Haastattelun kuitenkin tulee olla rakenteellinen jo siksi, että aineisto litteroidaan ja analysoidaan. Siksi haastattelija pyrkii ohjaamaan haastattelua joko tarkan kysymyskaavakkeen tai väljän aiheilman avulla. Haastatteluhan voi olla enemmän tai vähemmän avoin. (Mäkinen 2006, 96.)

Tutkimus on huijaamiseen ja peittelyyn perustuvaa, mikäli tutkimuksen kohteena olevat henkilöt eivät tiedä olevansa koehenkilöitä. Heidän suostumuksensa tarvitaan, eikä informaation antaminen saa olla osittaista. (Mäkinen 2006, 100-101.)

7.2 Tutkimuksen luotettavuus ja yleistettävyys

Tutkijan tehtävä on koetella tulosten luotettavuutta mahdollisimman paljon, jotta yksi tutkimuksen tärkeimmistä periaatteista, tutkimustulosten paikkaansa pitävyyden tarkistaminen ja niiden yleistettävyys sekä julkistaminen, täytyisi. Mikäli virheitä kuitenkin ilmenee, niitä ja niiden vaikutuksia tutkimustuloksiin ei saa peittää. (Mäkinen 2006, 102.)

Mäkinen (2006, 102) huomauttaa, että joskus käy niin, että tutkija liioittelee yleistettävyyden tutkimuksessaan ja haluaisi soveltaa tuloksia alueille, joilla niiden pätevyyttä ei ole kokeiltu. Toki tutkimustulokset on julkaistava niin, että kollegat ja yleisö pääsevät myös arvioimaan ja hyödyntämään tutkimuksen tuloksia. Silloinkin on korostettava, millä alueella tulokset ovat sovellettavissa käytännössä. Kommunikoitavan kielen on oltava sellaista, jota yleisö tai esimerkiksi poliitikot ymmärtävät.

Tässä tutkimuksessa luotettavuus toteutui, koska haastattelut äänitettiin ja litteroitiin. Haastattelut onnistuttiin järjestämään siten, että tutkimukseen osallistuneet vastaajat eivät paljastuneet. Haastattelutilanteista tehtiin rauhallisia ja kiireettömiä varaamalla niille aikaa ja tilat, joissa ei ollut häiriötekijöitä. Lisäksi kysymysten asettelua oli mietitty tarkkaan. Haastattelutilanteessa vastaajia kehoitettiin kertomaan, mikäli jokin kysymys on epäselvä ja vaatii tarkennusta. Myös tutkija esitti vastaajien antamille vastauksille tarkentavia kysymyksiä väärinymmärrysten välttämiseksi.

Tutkijan näkökulmasta tutkimuksen yleistettävyyden on kohtalainen. Haastattelujen vastauksissa nousi samansuuntaisia elementtejä esiin, mutta vastaajamäärä huomioon ottaen varmuus tulosten yleistettävyydestä paranisi isommalla vastaajamäärällä. Lisäksi on otettava huomioon vastaajien yksilölliset elämäntilanteet – jokaisen elämä on ainutlaatuinen.

7.3 Johtopäätökset

Vastaus päätutkimuskysymykseen saatiin. Kuntouttavan työtoiminnan äkillinen keskeytyminen aiheutti haasteita taloudellisessa toimeentulossa, mielenterveydessä sekä sosiaalisessa hyvinvoinnissa. Toisaalta osa vastauksista osoitti, ettei palvelun äkillisen keskeytymisen seuraukset näkyneet kaikilla arjessa.

Ensimmäisen alatutkimuskysymyksen tarkoitus oli saada yleinen käsitys siitä, millainen näkemys asiakkailta oli tilanteestaan, ennen kuin kuntouttava työtoiminta äkillisesti keskeytyi. Myöhemmässä vaiheessa havaittiin yksilöllisistä tilanteista ja näkemyksistä johtuva teemoihin jakamisen haaste, minkä vuoksi vastauksista poimittiin teemoitettavissa olevana tekijänä kokemus siitä, millä tavoin kuntouttava työtoiminta oli auttanut asiakasta.

Vastauksista on mahdollista päätellä, että asiakkaat olivat havainneet kuntouttavan työtoiminnan antaman tuen merkityksen heidän arkeensa. Asiakkaiden tilanne ennen kuntouttavan työtoiminnan keskeytymistä oli vakaa. Kuntouttavan työtoiminnan ohella osa asiakkaista oli onnistunut kartuttamaan voimavarojaan ja paranta-

maan toimintakykyään, mikä oli näkynyt päivärytmin parantumisena ja työtoimintapäivien lisäämisenä. Lisäksi vastauksissa tuotiin esille se, että kuntouttavassa työtoiminnassa oli saanut lisää sosiaalisia kontakteja arkeen. Vastausten perusteella voidaan päätellä, että kuntouttavan työtoiminnan painoarvo saattoi kokemuksen jälkeen olla suurempi asiakkaille.

Toisessa alatutkimuskysymyksessä tarkoituksena oli nostaa esille vastaajien kokemuksia siitä, millä tavalla palvelun äkillinen keskeytyminen näkyi arjessa. Tarkoituksena asiakkaille annettiin esimerkeiksi sosiaalinen ja taloudellinen näkökulma sekä liikkumisrajoitusten seuraukset arkeen.

Kysyttäessä kuntouttavan työtoiminnan äkillisen keskeytymisen seurauksista asiakkailta heräsi eniten ajatuksia siitä, miltä oma arki näytti, kun työtoimintaan ei voinutkaan enää mennä. Saatujen vastausten perusteella merkittävin seuraus kuntouttavan työtoiminnan äkillisellä keskeytymisellä oli taloudellisen toimeentulon heikkeneminen, minkä vuoksi omaa taloudellista pärjäämistä joutui miettimään tarkemmin. Työtoimintapäivien toteutumattomuuden takia yhdeksän euron kulukorvaus jäi tuloista kokonaan pois ja osalta asiakkaista myös matkakorvaukset. Toisaalta myös seuraukset sosiaalisesta näkökulmasta näkyivät varovaisuuden noudattamisena ja tapaamisten rajoittamisena. Epävarma tilanne aiheutti myös voimattomuutta, mikä osaltaan vaikutti vähäiseen kanssakäymiseen esimerkiksi kavereiden ja tuttavien kanssa.

Kolmannessa alatutkimuskysymyksessä kysyttiin, miten asiakkaiden arkea tulisi tukea pandemian aikana. Vastaajat saivat kertoa, missä asioissa olisi kaivannut tukea. Tarkoituksena oli nostaa esille teemoja, jotka nähtiin tärkeinä tilanteessa, kun kuntouttava työtoiminta oli äkillisesti keskeytetty.

Vastausten perusteella voidaan päätellä, että asiakkaat kaipasivat tukea taloudellisesti epävarmassa tilanteessa kulukorvausten jäädessä pois tuloista. Sosiaalisen näkökulman seurauksiin liittyen asiakkaat toivoivat tehostettua etäyhteydenpitoa työntekijän kanssa. Vähemmistö asiakkaista jätti antamatta ehdotuksia arjen tukemisen keinoihin, mikä kertoo osaltaan siitä, että kuntouttavan työtoiminnan äkillisellä keskeytymisellä ei ollut suurta vaikutusta kaikkien asiakkaiden arkeen. Tärkeä

huomio, joka vastauksista oli pääteltävissä, oli yksilöllisten tarpeiden huomioimisen ja niiden perusteella toimimisen tärkeys, jotta tarpeisiin vastattaisiin ja asiakkaiden hyvinvointia tuettaisiin.

Neljännän eli viimeisen alatutkimuskysymyksen kohdalla asiakkailta kysyttiin, miten he kehittäisivät kuntouttavan työtoiminnan palvelua. Tarkoitus oli saada selville asiakkaiden näkemys saamastaan palvelusta ja heidän ideoitaan, joilla kuntouttavaa työtoimintaa voitaisiin kehittää edelleen.

Kehittämisideoiden vähäinen määrä osoitti osaltaan sen, että asiakkaat olivat tyytyväisiä kuntouttavan työtoiminnan palveluun. Asiakkaiden kertomuksista tuli esille, että palvelu oli vastannut heidän tarpeisiinsa ja toiveisiinsa, ja kuntouttava työtoiminta oli auttanut heitä eteenpäin työllistymisen polulla. Ainut kehittämisidea kohdistui kuntouttavan työtoiminnan jakson minimipituuteen, siihen että se voisi olla kolmen kuukauden sijasta yhden kuukauden mittainen. Kehittämisideasta on pääteltävissä, että kuntouttavan työtoiminnan aloittamisen kynnystä olisi mahdollista madaltaa yhden kuukauden mittaisella ns. kokeilujaksolla.

Yhteenvedon tutkimuksen tuloksista voidaan todeta, että äkillisesti keskeytyneen kuntouttavan työtoiminnan seurauksena tulee ottaa huomioon erityisesti taloudelliset ja sosiaaliset muutokset asiakkaan arjessa. Kuntouttavan työtoiminnan äkillinen keskeytyminen sai aikaan passivoitumista, mikä heikensi elämänhallintaa. Kertomuksista kertominen liittyen palvelun äkilliseen keskeytymiseen herätti asiakkaissa ajatuksen siitä, että kuntouttava työtoiminta oli parantanut heidän toimintakykyään. Keskeisintä tässä kokonaisuudessa oli huomata, että kuntouttavan työtoiminnan äkillinen keskeytyminen näkyi eri asiakkaiden elämässä yksilöllisesti.

7.4 Pohdinta

Opinnäytetyön aihe kuntouttavan työtoiminnan asiakkaiden elämänhallinnan tilanteesta koronavirusaikana syntyi ikään kuin vahingossa. Olin aloittanut toisen kuntouttavan työtoiminnan aiheen suunnittelun parissa, mutta maaliskuussa asetettu hallituksen linjaus kuntouttavan työtoiminnan sulkemisesta sotki suunnitelmat. Työskentelin itse kuntouttavan työtoiminnan ohjaajana, ja istuimme kuntouttavan

työtoiminnan tiimin kanssa alas ihmettelemään poikkeuksellista tilannetta sekä pohtimaan, mitä nyt tehdään, kun suunniteltu tutkimusaihe ei tule onnistumaan. Kollegani yllätti tiimimme keksimällä nerokkaan ja ajankohtaisen tutkimusaiheen – palvelun keskeytymisen seuraukset asiakkaiden elämään. Tutkimuslupa anottiin Vaasan kaupungilta vuoden 2020 toukokuun aikana.

Opinnäytetyön parissa tein huomion siitä, miten yksin asiakkaat jäivät taloudellisen tuen asioissa. Suuri osa asiakkaista pyrki vain sinnittelemään ja keksimään keinoja, miten säästää menoissa. Itseäni huolestutti se, kuinka yksin asiakkaat olivat asian kanssa. Eniten huolestuin kuitenkin siitä, mitä kuntouttavan työtoiminnan äkillinen keskeytyminen teki heidän toimintakyvylleen. Osa asiakkaista oli paininut muun muassa mielenterveys- ja päihdeongelmien kanssa, ja poikkeusaika pisti minut miettimään, millainen vaikutus on sillä, että kehoitetaan asiakkaita jäämään kotiin ja pärjäälemään. Toki heitä muistutettiin keskusteluavun mahdollisuudesta, mutta siitä huolimatta pois kotoa pääseminen voi myöhemmin olla isomman uurastuksen takana, kun kuntouttavalla työtoiminnalla on kuitenkin pyritty myös ehkäisemään syrjäytymistä. Koen oman oppimiseni ja ammatillisuuteni kehittyneen samalla, kun olen tehnyt huomioita asiakkaiden haasteissa ja tarpeissa.

Ilahduin kuullessani asiakkaiden kokemuksista kuntouttavan työtoiminnan palvelussa. Asiakkaat osoittivat, että he olivat saaneet hyvää palvelua ja eväitä tulevaisuuteen, minkä vuoksi he eivät keksineet kehittämisideoita. Ainokaiseksi jäänyt kehittämisidea yhden kuukauden kokeilujaksosta kuitenkin ilahdutti myös, sillä itse kuntouttavan työtoiminnan ohjaajana en ollut tullut ajatelleeksi sitä. Se oli hyvä muistutus itselleni ja yleisestikin, että oikea ihminen antamaan kehitysideoita on asiakas, sillä palvelu on häntä varten.

Opinnäytetyön toteutus eettisesti oli tärkeää. Lähtökohtana oli, että osallistuminen tutkimukseen tapahtuu anonymisti, vapaaehtoisesti ja luottamuksellisesti. Niiden toteutuminen onnistui, sillä tutkimustulosten vastauksista ei vastaajia pystytäkään tunnistamaan. Osassa vastauksista nousi esiin yksityiskohtaisempia seikkoja, joista

vastaaja olisi mahdollisesti voitu tunnistaa, minkä vuoksi sitaatteja ei julkaistu opinnäytetyössä kokonaan. Jokainen kysymyksiin vastannut henkilö sai antaa vastauksen tai olla vastaamatta niin halutessaan.

Lisäksi eettisyyttä toteutettiin lähettämällä saatekirjeet suomen- ja ruotsinkielisinä. Saatekirjeissä annettiin tarkka informaatio siitä, mihin aineistoa käytetään ja miten sitä käsitellään opinnäytetyöprosessin aikana, mihin valmis opinnäytetyö tulee, kuka on antanut tutkimusluvan sekä yhteystiedot ohjaavalle opettajalle ja opinnäytetyön tekijälle, mikäli lisäkysymyksiä herää. Ennen haastattelun aloittamista ja ääninauhurin päälle kytkemistä kerrattiin saatekirjeen sisältö; vapaaehtoisuus, tutkimusaineiston tuhoaminen, nimettömyys sekä ohjaavan opettajan yhteystiedot.

Opinnäytetyön toteuttaminen tuntui haastavalta, mutta innostavalta. Olin todella kiinnostunut kuulemaan asiakkaiden näkemyksiä ja kokemuksia kuntouttavan työtoiminnan äkillisestä keskeytymisestä sekä näkemään, onko niissä samankaltaisuuksia. Opinnäytetyö voisi antaa laajemman kuvan asiakkaiden kokemuksista, mikäli tutkimus toteutettaisiin vaikkapa kyselylomakkein isommalle kohdejoukolle. Toisaalta teemahaastatteluissa saatu aineisto voi antaa syvemmän käsityksen asiakkaiden todellisuudesta.

Vastaavanlaiselle jatkotutkimukselle riittäisi luultavasti kysyntää. Olisi mielenkiintoista selvittää, miten pandemian vaikutukset näkyvät työllisyyden näkökulmasta kahden vuoden kuluttua. Silloin tuloksien vertailulla voisi selvittää, millaiset jatkopolut asiakkailta on ollut ja miten heidän työllistymisen polkunsä on rakentunut.

Tämän tutkimuksen voisi myös toteuttaa esimerkiksi ryhmämuotoisessa kuntouttavassa työtoiminnassa olevien asiakkaiden kanssa. Näin voisi saada käsityksen siitä, onko kuntouttavan työtoiminnan toteutustavalla ollut merkitystä asiakkaiden elämänhallintaan nähden.

Opinnäytetyöprosessin aikana kuntouttava työtoiminta oli keskeytettynä kahden kuukauden ajan. Tässä tutkimuksessa osa asiakkaista kertoi vastauksissaan, että kuntouttavan työtoiminnan äkillinen keskeytyminen ei edellä mainitun ajanjakson aikana aiheuttanut muutoksia heidän arjessaan. Mikäli tutkimusta tämän aihealueen

parissa tehtäisiin jatkossakin, olisi mielenkiintoista selvittää myös ajan merkitystä asiakkaiden näkemyksiin siitä, millä tavoin palvelun äkillisen keskeytymisen seuraukset näkyvät.

Olen kehittänyt ammatillista osaamistani ja oppimistani koko opinnäytetyön työstämisen ajan. Materiaalin koostaminen opinnäytetyötä varten on tuonut mukanaan oman osaamiseni vahvistumista kuntouttavan työtoiminnan suhteen. Kuntouttavaa työtoimintaa koskettaa monet lait, ja myös niiden osalta koen kehittäneeni omaa osaamistani.

Diakin sosiaalialan kompetensseihin (2020) peilaten näen, että olen kehittänyt eettistä osaamistani eteenpäin. Ammattieettinen näkökulma on tullut yhä luontevammaksi osaksi omaa toimintatapaa ja pohdintaa, mitä tulee sosiaalialan työhön. Eettisen osaamisen kehittyminen on näkynyt myös asiakastyön osaamisen kehittymisenä. Tunnistan mielestäni yhä paremmin hyvinvointia suojaavat ja vaarantavat tekijät. Asiakastyön osaaminen on kehittynyt osaltani kokonaisvaltaisesti, mutta erityisesti eri työmenetelmiä haluaisin oppia soveltamaan lisää. Toki ajattelen oppimisen ja kehittymisen elinikäisenä prosessina.

Sosiaalialan palvelujärjestelmäosaamiseni kehittyminen on myöskin ollut merkittävää sosionomiopintojen aikana. Koen, että olen kehittynyt ohjauksen ja neuvonnan antamisessa, ja osaan perustella toimintaani lain nojalla. Olen oppinut myös kyseenalaistamaan palvelujärjestelmän kompastuskiviä, mikä on auttanut ymmärtämään asiakaslähtöisen palvelukehittämisen merkitystä. Uusien näkökulmien myötä olen siis oppinut ammatillista kriittistä reflektiota, mistä on ollut hyötyä kriittisen ja osallistavan yhteiskuntaosaamisen kehittämiseen. Tunnistan aikaisempaa paremmin tilanteet, joissa tulee puolustaa haavoittuvassa asemassa olevia. Olen enenevässä määrin kiinnostunut myös ennaltaehkäisevästä työstä, jota pitäisi tehdä ehdottomasti enemmän. (Diak 2020.)

Minulla on tällä hetkellä vähiten osaamista tutkimuksellisen kehittämis- ja innovaatio-osaamisen saralla. Perustelen tätä toistaiseksi vähäisellä kokemuksellani sosiaalialan työkentällä. Olen kuitenkin sosionomiopintojen aikana saanut tutustua toi-

mintakäytäntöjen tutkimus- ja kehittämismenetelmiin ja olla mukana kehittämistyössä. Työyhteisö-, johtamis- ja yrittäjyysosaamisessa monialaisessa tiimissä työskentely on saanut jo vähän vahvistusta tähänastisen työkokemuksen kautta. Tiimityöskentely on tullut tutuksi erityisesti tämän vuoden aikana, kun olen saanut työskennellä aikuisten sosiaalityössä sosiaaliohjaajana. Työn laadun, tuloksien ja vaikutuksien arvioinnista on myös tullut luonnollinen osa omaa työskentelyä. (Diak 2020.)

Aikataulussa pysymisessä sekä suunnitelmassa ilmeni jonkin verran muutoksia ja haasteita. Aikaisemmat tutkimusaiheet jäivät toteutumatta, ja viimeisin aihe ideoituin maaliskuun puolivälissä, joten aiemmin suunnittelemani aikataulu opinnäytetyön tekemisestä kevään ja alkukesän aikana jäi toteutumatta. Haasteet eivät kuitenkaan olleet ylitsepääsemättömiä, vaikka lopullisen tutkimusaiheen tutkimussuunnitelman parissa pitikin toimia nopeammin. Opinnäytetyöprosessin työstäminen kesän ajan onnistui hyvin työn ohessa.

Tutkimukseni tuloksia voisi jatkossa hyödyntää kuntouttavan työtoiminnan palvelun kehittämiseen. Sekä Vaasassa että muualla Suomessa voitaisiin kehittää kuntouttavan työtoiminnan sisältöä hyödyntämällä entistä enemmän eri viestintäalustoja sekä lisäämällä erilaisia vaihtoehtoja työtoiminnan toteutustapoihin. Lisäksi voitaisiin kehittää uusia sosiaalipalveluja, joilla tuetaan asiakkaiden arkea ja sosiaalista hyvinvointia. Tutkimukseni yleistettävyyttä koskee Vaasan lisäksi myös muuta Suomea, sillä kuntouttavaa työtoimintaa järjestetään koko maassa ja saamani tuloksien perusteella uskon, että myös muualla Suomessa saataisiin samansuuntaisia vastauksia.

Aikaisemmissa tutkimuksissa pystyy havaitsemaan samankaltaisuutta tähän tutkimukseen verraten. Katja Bergin tutkimuksen (2019) tuloksissa vahvistetaan myös kuntouttavan työtoiminnan myönteiset vaikutukset asiakkaiden hyvinvointiin fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta näkökulmasta. Samaten Maarit Wirmanin opinnäytetyössä (2017) ilmeni kuntouttavan työtoiminnan vaikutukset asiakkaiden elämänhallintaan, työ- ja toimintakykyyn sekä päivärytmiin.

Haluan lopuksi kiittää asiakkaita, jotka osallistuivat opinnäytetyöhön. Kiitokset myös Vaasan kaupungille, kuntouttavan työtoiminnan tiimille sekä aikuisten sosiaalityölle. Toivon, että opinnäytetyöstäni on apua ongelmakohtien tunnistamiseksi mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, kun kohtaamme yllättävän ja poikkeuksellisen vaikean tilanteen yhdessä.

LÄHTEET

Arene 2020. Vastuullinen opinnäytetyö. Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset suositukset. Viitattu 28.3.2020. http://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2020/Arenen%20ONT%20eettiset%20ohjeet%20esitysmateriaali%202020.pdf?_t=1578486373

Berg, K. 2019. Asiakkaiden kokemuksia kuntouttavasta työtoiminnasta osallistumisen ja kehittämisen näkökulmista. Laurea-ammattikorkeakoulu. Viitattu 20.4.2020. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/266351/Berg_Katja.pdf?sequence=2&isAllowed=y

Diak 2020. Sosionomi (AMK) -koulutuksesta valmistuneen osaamisvaatimukset eli kompetenssit. Viitattu 15.9.2020. <https://www.diak.fi/opiskelu/opiskelijanpolku/opintojen-suorittaminen/arviointi/osaamisvaatimukset-sosionomi/>

Findikaattori 2019. Pitkäaikaistyöttömät. Viitattu 14.1.2020. <https://findikaattori.fi/fi/37>

Hakala, J. T. 2004. Opinnäytetyöopas ammattikorkeakouluille. Helsinki. Gaudeamus.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. uud. painos. Helsinki. Tammi.

Ihanus, J. 2016. Työttömyyden pitkittymisen pitkät jäljet. Viitattu 14.1.2020. <https://www.sttk.fi/2016/05/18/tyottomyyden-pitkittymisen-pitkat-jaljet/>

Jaari, A. 2007. Kylliksi itselleni. Helsinki. Edita.

Kananen, J. 2010. Opinnäytetyön kirjoittamisen käytännön opas. Jyväskylä. Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print.

Keltikangas-Järvinen, L. 2010. Tunne itsesi, suomalainen. Helsinki. WSOY.

Kotouttamisen osaamiskeskus 2020. Kotoutumista edistävät toimenpiteet. Viitattu 15.9.2020. <https://kotouttaminen.fi/kotoutumista-edistavat-toimenpiteet>

L1301/2014. Sosiaalihuoltolaki. Säädos säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 11.2.2020. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301>

L1369/2014. Laki työllistymistä edistävästä monialaisesta yhteispalvelusta. Säädos säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 11.2.2020. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141369>

L22.9.2000/812. Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista. Säädos säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 11.2.2020. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812>

L2.3.2001/189. Laki kuntouttavasta työtoiminnasta. Säädos säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 11.2.2020. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2001/20010189>

L28.12.2012/916. Laki julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta. Säädos säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 11.2.2020. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2012/20120916>

L30.12.1997/1412. Laki toimeentulotuesta. Säädos säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 11.2.2020. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1997/19971412>

L30.12.2002/1290. Työttömyysturvalaki. Säädos säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 11.2.2020. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2002/20021290>

L30.12.2010/1386. Laki kotoutumisen edistämisestä. Säädos säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 11.2.2020. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101386>

L3.8.1992/733. Laki sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtionavustuksesta. Säädos säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 11.2.2020. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1992/19920733>

Mäkinen, O. 2006. Tutkimusetiikan ABC. Helsinki. Tammi.

Nettinappi 2020. Elämänhallinta auttaa selviämään vastoinkäymisistä, stressistä ja kiireestä. Viitattu 13.9.2020. <https://nettinappi.fi/tietoalue/hyvinvointi-ja-terveys/mielen-hyvinvointi/elamanhallinta/>

Olesen, S.C., Butterwoth, P., Leach, L.S., Kelaher, M. & Pirkis, J. 2013. Mental health affects future employment as job loss affects mental health: findings from a longitudinal population study. BMC Psychiatry 13:144. Viitattu 18.9.2020. <https://bmcp psychiatry.biomedcentral.com/articles/10.1186/1471-244X-13-144>

STM 2020 a. Hallitus on todennut yhteistoiminnassa tasavallan presidentin kanssa Suomen olevan poikkeusoloissa koronavirustilanteen vuoksi. Viitattu 18.3.2020. https://stm.fi/artikkeli/-/asset_publisher/10616/hallitus-totesi-suomen-olevan-poikkeusoloissa-koronavirustilanteen-vuoksi

STM 2020 b. Kuntouttava työtoiminta. Viitattu 13.1.2020. <https://stm.fi/kuntouttava-tyotoiminta>

STM 2020 c. Sosiaali- ja terveysministeriö ohjeistaa kuntia jatkamaan kuntouttavaa työtoimintaa vaihtoehtoisilla toteutustavoilla. Viitattu 13.9.2020. <https://stm.fi/-/sosiaali-ja-terveysministerio-ohjeistaa-kuntia-jatkamaan-kuntouttavaa-tyotoimintaa-vaihtoehtoisilla-toteutustavoilla>

THL 2011. ASKEL – askelia kohti työelämää. Viitattu 18.1.2020. <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/askel-askelia-kohti-tyoelamaa?redirect=%2Ffi%2Ftutkimus-ja-kehittaminen%2Ftutkimukset-ja-hankkeet%2Fpaattyneet-tutkimukset-ja-hankkeet>

THL 2015 a. Kohti kuntouttavampia työelämäpalveluita (KOPPI). Viitattu 18.1.2020. <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/kohti-kuntouttavampia-tyoelamapalveluita-koppi?redirect=%2Ffi%2Ftutkimus-ja-kehittaminen%2Ftutkimukset-ja-hankkeet%2Fpaattyneet-tutkimukset-ja-hankkeet>

THL 2015 b. Tiedä ja toimi. Osallisuutta edistämällä vähennetään eriarvoisuutta. Viitattu 13.1.2020. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/128983/Osallisuus_fi-nal_17.11.2015.pdf?sequence=1

THL 2017. Kuntouttava työtoiminta 2016 – Kuntakyselyn osaraportti. Viitattu 17.1.2020. <https://thl.fi/fi/tilastot-ja-data/tilastot-aiheittain/sosiaalipalvelut/tilastokysely-kuntiin/kuntouttava-tyotoiminta>

THL 2019 a. Aktivointisuunnitelma. Viitattu 10.2.2020. <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen/tyoelamaosallisuus/kuntouttava-tyotoiminta/aktivointisuunnitelma>

THL 2019 b. Kuntouttavan työtoiminnan arki. Viitattu 10.2.2020. <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen/tyoelamaosallisuus/kuntouttava-tyotoiminta/kuntouttavan-tyotoiminnan-arki>

THL 2019 c. Kuntouttavan työtoiminnan järjestäminen ja hankinta. Viitattu 10.2.2020. <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen/tyoelamaosallisuus/kuntouttava-tyotoiminta/kuntouttavan-tyotoiminnan-jarjestaminen-ja-hankinta>

THL 2019 d. Kuntouttavan työtoiminnan rahoitus. Viitattu 1.8.2020. <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen/tyoelamaosallisuus/kuntouttava-tyotoiminta/kuntouttavan-tyotoiminnan-rahoitus>

THL 2019 e. Kuntouttava työtoiminta. Viitattu 18.1.2020. <https://thl.fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen/tyoelamaosallisuus/kuntouttava-tyotoiminta>

THL 2019 f. Toimeentuloturva. Viitattu 14.9.2020. <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen/tyoelamaosallisuus/kuntouttava-tyotoiminta/kuntouttavan-tyotoiminnan-asiakkaalle/toimeentuloturva>

THL 2020. THL. Viitattu 10.2.2020. <https://thl.fi/fi/thl>

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Viitattu 10.4.2020. https://portal.vamk.fi/pluginfile.php/506308/mod_resource/content/0/Hyv%C3%A4%20tieteellinen%20k%C3%A4yt%C3%A4nt%C3%B6.pdf

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019. Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Viitattu 10.4.2020. https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2019.pdf

Wirman, M. 2017. Kuntouttavan työtoiminnan vaikutus pitkäaikaistyöttömän työllistymisedellytyksien sekä elämänhallinnan parantamisessa. Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu. Viitattu 20.4.2020. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/123834/Maarit_Wirman.pdf?sequence=1

Wrede-Jäntti, M. 2010. Pengarna eller livet? – En kvalitativ och longitudinell studie om långtidsarbetslösa unga i ett aktörsperspektiv. Helsingfors universitet. Viitattu 20.4.2020. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/23340/pengarna.pdf?sequence=2&isAllowed=y>

Vaasan kaupunki 2020 a. Aikuisten sosiaalityö. Viitattu 18.1.2020. <https://www.vaasa.fi/asu-ja-ela/sosiaalipalvelut-ja-arjen-tuki/sosiaalityo/aikuisten-sosiaalityo/>

Vaasan kaupunki b. 2020. Sosiaalityö ja perhepalvelut. Viitattu 22.2.2020. <https://www.vaasa.fi/tietoa-vaasasta-ja-seudusta/vaasan-kaupungin-organisaatio-ja-paatoksenteko/sosiaali-ja-terveystoimi/sosiaalityo-ja-perhepalvelut/>

Vilkkä, H. 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki. Tammi.

YLE 2020. Toimettomat – Viisi nuorta, kaksi kuukautta poikkeusoloissa. Viitattu 10.6.2020. <https://areena.yle.fi/1-50524127>

LIITE 1. Saatekirje

Hyvä kuntouttavan työtoiminnan asiakas!

Olen Vaasan ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelija ja teen opinnäytetyötä kuntouttavasta työtoiminnasta. Opinnäytetyön avulla pyritään selvittämään, mitä seurauksia kuntouttavan työtoiminnan äkillisellä keskeytymisellä on asiakkaiden elämän- ja arjenhallintaan. Lisäksi tutkimuksen tarkoitus on selvittää, mitä asioita tulee huomioida, kun kuntouttava työtoiminta keskeytyy äkillisesti. Opinnäytetyön tekeminen ja siihen osallistuminen mahdollistaa kuntouttavan työtoiminnan kehittämisen.

Toivon, että osallistut haastatteluun. Haastattelussa pääset kertomaan oman kantasi kuntouttavan työtoiminnan äkillisestä keskeytymisestä. Samalla voit peilata nykyistä tilannettasi tilanteeseen, joka oli ennen kuntouttavan työtoiminnan äkillistä keskeytymistä 18.3.2020.

Tutkimus koskee niitä kuntouttavan työtoiminnan asiakkaita, jotka ovat työpainotteisessa kuntouttavassa työtoiminnassa Vaasan kaupungin omissa yksiköissä. Tavoitteena on löytää 8 osallistujaa.

Sosiaalityön ja perhepalveluiden tulosalueenjohtaja Erkki Penttinen on antanut luvan tälle opinnäytetyölle 14.05.2020.

Tutkimukseen osallistuminen tarjoaa sinulle mahdollisuuden antaa palautetta ja päästä vaikuttamaan kuntouttavan työtoiminnan kehittämistyöhön. Sinun näkökulmastasi annettu palaute on kehittämistyön kannalta erittäin tärkeää ja oleellista.

Haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista. Sinulla on mahdollisuus keskeyttää haastattelu niin halutessasi, ja voit ylipäättään kieltäytyä osallistumisesta, vaikka etukäteen olisitkin antanut suostumuksesi. Haastattelut ovat myös luottamuksellisia: haastattelija ei paljasta tietojään niin, että ulkopuolinen henkilö pääsisi rikkomaan sinun anonymiteettisuojaasi.

Valmis työ löytyy tekijän nimellä osoitteesta www.theseus.fi

Opinnäytetyön tekijän yhteystiedot: Riina Ahtola

Sähköposti: e1700877@edu.vamk.fi

Ohjaajan nimi ja yhteystiedot:

Heidi Blom

Puhelin: +358 207 663 348

Sähköposti: heidi.blom@vamk.fi

LIITE 2. Alustavat tutkimuskysymykset

1. Millainen tilanne oli ennen kuntouttavan työtoiminnan äkillistä keskeytymistä?
2. Mitä seurauksia kuntouttavan työtoiminnan äkillisellä keskeytymisellä on?
3. Miten asiakkaiden arkea tulisi tukea pandemian aikana?
4. Miten kuntouttavaa työtoimintaa voisi kehittää?